

DOI No: <http://dx.doi.org/10.14225/Joh1179>

Geliş Tarihi: 15.12.2017

Kabul Tarihi: 24.12.2017

HAZÂ KİTÂB-I ŞANÂYİ' -İ HAFİYYE*

Serdal KARA*

Öz

Konusu altın, gümüş gibi madenler ile zümrüt, yakut gibi değerli taşların yapımı olan “Hazâ Kitâb-ı Şanâyi’-i Hafîyye” adlı eserin yazarı ve yazılış tarihi belli değildir. Tek nüshasını tespit edebildiğimiz eser, on sekiz fasıldan oluşmaktadır. Değerli olmayan maddelerden değerli maden ve taşların elde edilmeye çalışıldığı eserde, elde edilen maden ve taşların gerçek olduğu iddia edilmektedir. Dolayısıyla konusu ve içeri itibarıyla gerek bilim tarihi için gerekse de dönemin sanayi anlayışını göstermesi bakımından dikkate değer olan eser, içerdiği terimler yönüyle de Türkçenin bu alanla ilgili söz varlığını göstermesi bakımından ayrı bir değere sahiptir.

Çalışmamızda ilk olarak eserle ilgili genel bilgiler verilmekte, daha sonra metnin başlıca dil özellikleri üzerinde durulmaktadır. Metnin çeviri yazıya aktarılması ve gramatikal dizinin oluşturulması ile ilgili yöntemler hakkında da bilgi verildikten sonra, çeviri yazının yapıldığı metin bölümü gelmekte ve çalışmamız gramatikal dizin ile tamamlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Hazâ kitâb-ı şanâyi’-i hafîyye, dil özellikleri, değerli taşlar, simya.*

Hazâ Kitâb-ı Şanâyi’ -i Hafîyye

Abstract

The subject of the manuscript is about of mines as gold and silver and construction of precious stones such as ruby, emerald. The author of “Hazâ Kitâb-ı Şanâyi’-i Hafîyye” and his writing date are unknown. The work we can identify of one copy is composed of eighteen chapters. It is alleged that the mine and stones obtained are real, in the work of trying to obtain precious metals and stones from non-precious materials. Therefore, subject and content requirements as well as for the

* Bu makale 18-20 Mayıs 2017 tarihleri arasında Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi’nde yapılan 2. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyomu’nda sunulan bildirinin genişletilmiş şeklidir.

* Yrd. Doç. Dr., Mardin Artuklu Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

history of science is also noteworthy in reflecting the period's understanding of the industry. The terms it contains have an important value in terms of showing the Turkic language about this area.

In our work, we first give general information about the text, then the main language features of the text are emphasized. After given information about the methods of translating the text and creating the grammatical index, the part of the text that the translation is written comes and then a grammatical index. Our work is complemented by a grammatical index.

Key Words: *Hazā kitāb-ı şanāyi'-i ḥafīyye, linguistic characteristics, valuable stones, alchemy.*

1. Giriş

Çalışma konumuzu değerli maden ve taşların yapımını konu alan “Hazā Kitāb-ı Şanāyi'-i Ḥafīyye” adlı eser oluşturmaktadır. Tek nüshasını tespit edebildiğimiz eser, İstanbul Millet Kütüphanesi Ali Emiri Koleksiyonu 34 Ae Müteferrik 100/1 arşiv numarasında kayıtlı olup 180x127, 130x80 mm ölçülerindedir. Yazarı ve yazılış tarihi belli olmayan eser, toplam 7 yaprak ve 15 satırdan oluşmaktadır. Yalnız nüshanın 1b ile 7b sayfaları 13 satırdır. Çeşitli fasıllardan oluşan ve fasıl başlıklarının kırmızı mürekkeple yazıldığı nüshanın yazı türü rikadır. Eser adı 1b sayfasında yer alan nüshanın her faslında bir değerli taşın ya da altın veya altının elde edilebilmesi için lazım olan yağın (iksirin) yapımından bahsedilmektedir. Toplam on sekiz fasıldan oluşan eser sırasıyla şu fasıllardan oluşmaktadır:

faşl-ı evvel: Zümrüt yapımı hakkındadır.

faşl-ı şānī: Yeşil yakut yapımı hakkındadır.

faşl-ı şālīḡ: Lal yapımı hakkındadır.

faşl-ı rābī: Zebercet yapımı hakkındadır.

faşl-ı ḥāmīs: Kehribar yapımı hakkındadır.

faşl-ı sādīs: Elmas yapımı hakkındadır.

faşl-ı sābī: Yine yakut yapımı hakkındadır.

faşl-ı şāmin: Yeşil yakut yapımı hakkındadır.

faşl-ı tāsi: Açık mavi yakut yapmak hakkındadır.

faşl-ı 'āşir: Kırmızı yakut yapımı hakkındadır.

faşl iḥdā 'aşer: Başka yakut yapımı hakkındadır.

faşl iṣnā 'aşer: Zümrüt yapımı hakkındadır.

faşl şelāse 'aşer: Elmas yapımı hakkındadır.

faşl erba'a 'aşer: Kehribar yapımı hakkındadır.

faşl ḥamse 'aşer: Padişahlara layık lal yapımı hakkındadır.

faşl sitte ' aşer: İnci yapımı hakkındadır.

faşl seb' a ' aşer: Gümüşün altın yapılması hakkındadır.

faşl şemân ' aşer: Gümüşü altın yapan mübarek yağ yapımı hakkındadır.

Altın ya da değerli taşların taklidinin yapılmaya çalışıldığı ancak bunların gerçek olduğunun iddia edildiği eserdeki bu durum simyada maddelerde gerçekleştirilen renk değişiminin sadece dışsal bir değişim olarak görülmeyip içsel değişim/dönüşümlerin dışsal bir yansıması olarak da görülmesinden kaynaklanmaktadır (Tez, 2017, s. 19). Simyada değerli olmayan madenler sırasıyla gümüş ve altına daha sonra Filozof Taşı'na dönüştürülmeye çalışılmaktadır (Tez, 2017, s. 17) Simyacılar göre olgunlaşmamış metallerin yetkin/olgunlaşmış metale yani altın ya da gümüş gibi bir metale dönüştürülmesi doğal olaylara bir müdahale değil, sadece bu sürecin “filozof taşı” ile en hızlı ve verimli şekilde gerçekleşmesidir (Tez, 2017, s. 20). İlk olarak Helenistik Mısır medeniyetinde değinilen ve Yunanca “xerion” (kuru toz) diye nitelenen bu madde Arapçaya “al-iksir”, Latinceye ise “elixir” olarak geçmiştir (Tez, 2017, s. 21). Metnimizde de on yedi ve on sekizinci fasıllarda gümüşün altına çevrilmesi anlatılmaktadır. Özellikle on sekizinci fasılda şerefli ve mübarek olarak nitelenen ve gümüşün altına çevrilmesi için kullanılan “yağ”, simyacıların olgunlaşmamış metallerin eksikliklerini tamamlayarak olgunlaşmış metale yani altına dönüştürmek için kullandıkları “iksir”i hatırlatmaktadır.

Görüldüğü üzere eserde tabiatta bulunan maddelerden hareketle yeni maddeler elde edilmeye çalışılmakta ve bu yönüyle de eser simya/kimya ilminin ilgi alanına girmektedir. İncelemeye esas aldığımız eser Türkçenin bu alandaki durumunu göstermesi bakımından önemlidir. Söz varlığı açısından değerlendirecek olursak kumaş adlarından taş adlarına, bitki adlarından alet adlarına, simya terimlerine kadar birçok konuda söz varlığına sahiptir. Ayrıca günümüz yazı dilinde yer almayan ancak ağızlarda görülebilecek bazı arkaik kelimeler de metinde yer almaktadır. Konu ile ilgili başlıca örnekleri şu şekilde sıralayabiliriz:

Bitki adları: acı ağac, ağa ağacı, mürver ağacı, baqqam, bekür, belesân, hadak, harez, iki qarındaş kıanı, kıamış, ot, pırâşa, beyâz şoğan

Taş adları: ' aqîk, yâkût, billür, mağnisâ, la'1, mermer, râstık taşı, zümrüd, zeberced, zencâr

Maden adları: altun, gümüş

Kumaş adları: atlâs, bêt, bürüncek, çûha, ibrişim

Hayvan adları: at, kışırak, balık, palaz, şığır, tomuz

Ağırlık birimleri: cüz', dirhem, erâl, kırat, mişkâl, vaqiyye

Arkaik kelimeler: timür, yapça yapça, kaçan, bürüncek, tutun- (edinmek anlamında)

Simya terimleri: cīva, naṭrūn, niṣādır, öd, zincefr, zincifre, zernīḥ

Bunların dışında kimyasal işlemler gerçekleştirilirken kullanılan yöntemlerde yer alan başlıca aletler ise şu şekildedir;

Simya aletleri: çanak, çömlek, keçi derisi, elek, furūn, ḥavān, igne, gümüşçi kabı, kıyumcu kadehi, toprak kadeh, kaṭrān, timür kaşık, at fişkı, at fişkı, kışırak fişkı, timür kepe, tomuz kılı, kubur, mürver ağacı küli, acı ağac küli, mildān, gümüşçi pūtası, sidik, sirke, tel, yumurta

Örneklerden de görüldüğü üzere dini ve edebi metinlerde yer almayan terimleri içermesi yönüyle dikkat çekici olan eser, bazı terimlerin ne için kullanıldıkları ya da terimlerin farklı adlandırmaları veya neye benzedikleri ile ilgili bilgileri ihtiva etmesi yönüyle de önemli bir eserdir: bir gümüşçi pūtası alsın ya' nī gümüş eritdikleri toprak kadeh (2b/12), belesān dedükleri Hindden gelir kāmı yağına benzer (3a/1-2), ḥarez ki 'avretler kıl tökmek için ot yerine tutunduklarıdır (5a/2-3), acı ağac şuyı üzerine koyasın bir rivāyetde aḡa aḡa ağacı dērler (5b/12-13). "aḡa ağacı" olarak adlandırılan "acı ağac" terimi sözlüklerde "aḡan ağacı, aḡu ağacı" gibi adlarla geçmektedir (bk. Baytop, 2007, s. 289; Tarama Sözlüğü, 2009, s. 58).

Metinde yazım, ses ve yapı ile ilgili dikkat çeken başlıca dil özellikleri ise şu şekildedir:

Yazım ile ilgili dikkat çeken özelliklerden biri Farsça "būte" kelimesi ile "cīve" kelimelerinin yazımı ile ilgilidir. Bilindiği üzere aslı olarak he (ه) ile yazılan ön sıradan bir ünlünün elifle (ل) yazılması bu kelimeye ünlünün art sıradan ünlüye geçtiğini gösterir (Develi, 1995, s. 28). "Cīve" kelimesinin sondaki ünlüsü metinde he (ه) yerine elifle (ل) gösterilmesi bu kelimenin sonundaki sesin art sıradan ünlüye geçtiğini gösterir (cīva 5a/6). "Pota" anlamındaki "būte" kelimesinde ise ön seste bir ötümsüzleşme görüldüğü gibi, te (ت) ünsüzü tı (ط) ile yazılmış ve kelime sonundaki ünlü de elifle gösterilmiştir. Bu da kelime sonundaki sesin art sıradan ünlüye geçtiğini gösterir (Pūta 2b/13). Metinde her iki kelimenin uzun ünlülerinin vav (و) ve ye (ي) medli harflerle gösterilmesi ise ünlü uzunluklarını koruduğunu göstermektedir (bk. Duman, Vasiyet-name, s. 78).

Yazım ile ilgili olarak dikkat çeken bir diğer özellik ise hemzenin zaman zaman belirtme hal ekini göstermek için kullanılmasıdır: şīşeyi (2a/3), eşyāyı (3b/5), eczāyı (4a/12), yarım ertāl sirkeyi (5b/5), yumurṭayı (7b/1), bīçāreyi (7b/12).

Metinde Farsça ve Arapça bazı kelimelerin Türkçeleştiği görülmektedir. Bunlardan Farsçası “gūgird” şeklinde olan, ancak metinde “kükürt” şeklinde yer alan kelimenin sondaki ünsüzünün ötümsüzleşmesi (kükürt 2a/13), sürekli ötümlü ünsüz olarak kullanılan “+den” ekini aldığı da bu ötümsüzlüğünü koruması (kükürden 5a/13), ancak ünlü ile başlayan bir ek aldığı ötümlüleşmesi (kükürdi 5a/15) gibi dil özellikleri kelimenin Türkçeleştiğini göstermektedir. Bunun yanı sıra Arapça “hamîr ve ebrîşim” kelimeleri de Türkçenin ses yapısına uygun olarak ünlü kısalmasına uğramıştır: ibrişim (7a/8), hamur (6b/13). “Hamur” kelimesinde kısalmanın yanı sıra “m” dudak ünsüzünün yuvarlaklaştırıcı etkisi de görülmektedir.

Metinde sürekli ötümlü ünsüz ile kullanılan ekler dolayısıyla ünsüz uyumu yoktur: elekden (1b/10; 4b/8), eritdikleri (2b/12), çanağda (3a/3, 5b/2), bürüncekten (3b/5), âhîretde (4a/5), eritdikde (2a/9), balıktan (7a/4), başdan başa (6a/12), eritdikde (2a/9)

Günümüz Türkiye Türkçesinden farklı olan bazı dil özellikleri ise şu şekildedir. Günümüz Türkiye Türkçesinde ötümlü şekilde kullanılan bazı kelimelerin kelime başı seslerinin ötümsüz kullanıldığı görülmektedir: tökesin (1b/7, 3b/2), timür (1b/9), tura (3a/9), toğına (4a/14), tursın (4b/1), tomuz (6b/14). Ötümlü şekilleri bulunan örnekler de yer almaktadır: döküp (2b/9, 3b/1)

Günümüzde ötümsüz şekilde kullanılan bazı kelimelerin kelime başı ötümsüz seslerinin ise ötümlü kullanıldığı görülmektedir: dürlü (2a/11)

Günümüz Türkiye Türkçesinde bazı kelimelerde iç seste ötümlüleşmeyen “-t-” sesinin metinde ötümlüleştiği görülmektedir: eridüp (1b/11, 2a/7), eridesin (3b/1, 4b/5), damladasın (2a/4), boşaldasın (4b/10, 6b/12), kaynadasın (4b/14)

Bu örneklerin dışında metnimizde ses olaylarından yer değiştirme ile ilgili ise iki örnek tespit edebilmekteyiz: Na'let (4a/5) çölmege (5b/12)

Metinde devrik cümleler de dikkat çekicidir: yeşil yâkût yapmak murâd olunur ise billürdan al ne kadar murâduñ var ise (1b/ 7-8), yeşil yâkût yapmak murâd olunur ise gerekdür ki billürdan alasın murâd eyledigin kadar (3a/13-14).

Metinde ünlüsü gösterilen eklerle ilgili olarak dikkat çeken özellikler ise şu şekildedir:

1. tekil şahıs iyelik eki metinde bir örnekte geçmekte ve düz ünlü olarak yer almaktadır: elim (3a/12)

2. tekil şahıs iyelik ekinin düz tabanlı bazı kelimelere düz ünlü olarak geldiği ve ekin geniz damak ünsüzü olan “ñ” sesinin ise geniz diş ünsüzü olan

“n” ile yazıldığı görülmektedir: yaptığın boyadan (2b/7), murād eyledigin (3a/14)

Metinde 3. tekil şahıs iyelik eki gerek düz gerekse de yuvarlak ünlülü kelimelerde düz ünlü şeklinde yer alırken “şu” kelimesinde ek, hem yuvarlak hem de düz ünlü şeklinde görülmektedir.

ma‘şüm sidigiyle (3a/9), halkıuş gözine (4a/6, 5a/9), kadehüñ ağızına (4a/14), kınā tozu (5a/1), acı ağac şuyı (5b/13), mürver ağacı küli (5b/15), yédinci günü (6b/10), zincefre şuyı (2a/14), ekşi tırunc şuyı (6b/8), şuyunu değışdirüp (6b/10), baqqam şuyı (2b/6),

Belirtme hal eki de 3. tekil şahıs iyelik eki gibi metinde düz ünlü olarak yer almakta, ancak “şu” kelimesinin geçtiğı bir yerde yuvarlak ünlü şeklinde tespit edilmektedir.

yarım erţāl tatlı şuyı (4b/13), damlayan şuyı (5a/11), şuyunu değışdirüp (6b/10), incüyi (7a/13), kükürdi (5a/15)

İlgi hal ekinin ise ek ünlüsü bir örnekte düz ünlü olarak gösterilmekte ve geniz damak ünsüzünün “ñ” sesinin ise “n” ile yazıldığı tespit edilmektedir: bēzin üzerine (3a/6)

Metnimizde fiilden fiil yapma “-dIr” ettirgenlik eki ünlü uyumuna uygun olarak düz ünlülü kelimelere düz ünlü şeklinde gelmiştir.

kızdırup (1b/3, 5a/11), kızdırasın (4b/15), indirüp (1b/12; 2a/10, 2b/9, 3b/2), karşıdırup (2a/3, 3b/15), karşıdırarak (3b/6), alışdırasın (2b/8), bildirmeyesin (3b/10), değışdirüp (6b/10)

Ek, yuvarlak ünlülü üç kelimeye dudak uyumuna aykırı olarak düz ünlü şeklinde görülmektedir.

yutdurasın (6a/2, 7a/4), tıoldurasın (6b/9), söyündiresin (1b/3)

Sıfat fiil “-dik” eki, biri yuvarlak, dördü düz ünlülü olmak üzere toplam beş kelimeye düz ünlü olarak gösterilmektedir. Ek ünlüsünün uyuma girip girmediğı ya da nasıl okunması gerektiğı üzerinde yeterli örnek bulunmadığı için ünlüsü gösterilmeyen kelimelerde ek ünlüsü Eski Anadolu ve Klasik Osmanlı Türkçesi dönemlerinde olduğı gibi yuvarlak ünlü olarak okundu.

yaptığın (2b/7), istedigüñ (5a/7), oldığüñda (7b/11), murād eyledigin (3b/12), çıkardığıñ (6a/1)

Metnimizde addan ad yapma “+cı” ekinin kullanımı ile ilgili iki örnek tespit edebildik. Tespit ettiğimiz her iki örnekte de ek, düz ünlü olarak kullanılmıştır: Kuyumcı (4a/8), boyacılaruñ 2a/15

Metnimizde hem düz hem de yuvarlak ünlü ile tespit ettiğimiz addan ad yapma “+II / + IU” eki ile ilgili örnekler şu şekildedir: kirli (4b/6), tatlı (4b/13), kıymetlü (5b/11), tuzlu (7a/3)

Metnimizde ek ünlüsü düz ünlülü kelimelerde gösterilen ettirgenlik “-ür / -ir” eki, hem düz hem de yuvarlak ünlü olarak görülmektedir: geçürüp (1b/8, 3b/5), geçüresin (3a/1, 3a/15), pişiresin (7a/3, 7b/1)

Yazılış tarihi belli olmayan eserin dil özelliklerinden hareketle Klasik Osmanlı Türkçesi döneminde yazıldığını tahmin etmekteyiz. Bu düşüncemizi eserde yer alan bazı terimler de destekler niteliktedir. Özellikle eserde yer alan “guruş” terimi dikkat çekicidir. Çünkü terim Osmanlılar tarafından önce “guruş” daha sonra “kuruş” olarak yer almış ve XVI. yüzyılın ortalarından itibaren Osmanlı topraklarında kullanılmıştır (Pamuk, 2002, s. 458).

Metin çeviri yazıya aktarılırken özel adlar dışında büyük harf kullanılmadı. Metinde bazı kelimelerin ise yazımının yanlış olduğu görülmektedir. Kelimenin doğru yazımının metin içinde gösterildiği bu durum dipnotlarla belirtilmiştir. Dipnotlarda metin içine alınan doğru yazım ile yanlış yazımı birbirinden ayırmak için iki nokta kullanıldı. İki noktanın sol tarafındaki metin içine alınan doğru yazımı, sağ tarafındaki ise yanlış yazımı göstermektedir. Ayrıca metin içinde yer almayan, ancak anlam açısından metinde bulunması gereken bir kelime de köşeli parantez ile metin içinde gösterilmiştir¹.

Metnin dizini oluşturulurken metinden hareketle anlamlandırılmaya çalışılan madde başları olabildiğince tek kelimeye indirgenmeye çalışılmış ve bu nedenle de dizinde kelime gruplarına madde başı olarak değil, eklerin alfabetik sırasına göre türev olarak yer verilmiştir. Gerektiğinde kelime grubunun anlamı ise tırnak işareti içinde verilmiştir. Ayrıca bazı terimlerin anlamlarının daha doğru ortaya konulabilmesi için metinde geçen, terim anlamını açıklayıcı cümleye de yer verilmiştir. Bu durumda cümle tırnak işareti içinde verildikten sonra parantez içinde cümlenin geçtiği sayfa ve satır numarası gösterilmiştir. Anlamından veya okunuşundan şüphe duyulduğu için soru işareti kullanılan kelimelerin Arap alfabesiyle yazılışı da parantez içinde gösterilmiştir².

2. Metin

1b

Hazâ Kitâb-ı Şanâyi' -i Hâfiyye

¹ Çeviri yazı çalışmasında Prof. Dr. Zafer Önler'in “Müntahab-ı Şifâ I” adlı çalışması esas alınmıştır: Zafer Önler, *Müntahab-ı Şifâ I*, TDK Yay., Ankara, 1990

² Dizin çalışmasında Prof. Dr. Zafer Önler'in “Müntahab-ı Şifâ II Sözlük” adlı çalışması esas alınmıştır: Önler, *Müntahab-ı Şifâ II Sözlük*, Simurg Yay., İstanbul, 1999

1) şanāyi^c -i hafıyye on sekiz faşl üzere tertīb olunmuşdur anı beyān eder
2) **faşl-1 evvel** zümrüd yapmak murād olunur ise hālîş şîşe alup âteşde 3) kızdırup kıynamış şuda söyündiresin üç kerre ve dağı mağnîsâ bir vaqiyye 4) âteşde kızdırup şuda söyündiresin hālîş sirkede üç def a ve cem^c 5) edüp üç kerre eridesin ve yarım dirhem ezilmiş cîva kıatup muhkem cümle bir 6) olduqda içine biraz zencâr kıoyasın hattâ tütünü geldükde pāk mermer üzerine 7) tökesin hālîş zümrüd olur **faşl-1 şānî** yeşil yâkût³ yapmak murād olunur ise 8) billürdan al ne kıadar murāduş var ise ve muhkem döğüp ince elekden geçürüp ve biraz 9) naṭrūn kıatup pāk timür kepçe içinde eridesin ve dağı zencâr ve çivit ve yaprak kınâ 10) üçini muhkem döğüp dağı yedi kıat elekden geçüresin ve cümleden bir cüz^ıı alasın ve bir cüz^ıı11) cîva kıoyasın ve dağı billürı eridüp ve anları dağı eridüp içine kıoyasın hattâ 12) cümle bir olduqda indirüp pāk mermerüñ üzerine tökesin hālîş ve muhliş yâkût⁴ 13) ola şekk olunmaya **faşl-1 şālîş** la^c l yapmak murād olunur ise hālîş şîşe

2a

1) alup yedi kerre eridüp pırāşa şuyına tökesin ve bir cüz^ıı alasın ve anuñ yarısı⁵ 2) kıadar zencâr alasın ve biraz zernîḥ⁶ alasın ve biraz ezilmiş cîva alup bûde cümlesini 3) şıgır ödiyle kıarışdırup ve dağı şîşeyi eridesin hattâ eridükde damla damla üzerine 4) damladasın haq cümle muhkem eriyüp bir olduqda pāk mermer üzerine töküüp murāduş üzere 5) yüzük taşı kesesin **faşl-1 rābî^c** zeberced yapmak murād olunur ise gerekdür ki hālîş kâfūrî 6) şîşeden murāduş kıadar alup biraz naṭrūn ile döğüp muhkem pāk timür kıaşıq içinde 7) eridüp yedi kerre ve her yöñ eridükde pırāşa yaprağı şuyına tökesin ve bir buçuq cüz^ıı kıadar 8) zencâr alasın ve yarım cüz^ıı kıadar zernîḥ⁷ alup zencâr ile muhkem döğüp şıgır ödiyle 9) yoğrılmış hattâ bal gibi olduqda şîşeyi sekizinci kerre eritdükde mezkūruñ içine damla 10) damla kıoyasın hattâ rengini begendükde indirüp pāk mermer üzerinde yüzük taşı kesesin 11) ve her ne dürlü murād edersen⁸ ğāyet bürhān-ı ekberdür Semerqandî şan^c atından ihṛac olunmuşdur 12) **faşl-1 hāmîs** kehribār yapmak murād olunur ise kâfūrî şîşeyi

³ 1b, ⁷yâkût: ya^c kıüt

⁴ 1b, ¹²yâkût: ya^c kıüt

⁵ 2a, ¹yarısı: yarısını

⁶ 2a, ²zernîḥ: zernîḥ

⁷ 2a, ⁸zernîḥ: zeriḥ

⁸ 2a, ¹¹murād edersen: murād edersin

yedi kerre eridüp 13) kaynamış şuda söyündiresin⁹ ve dağı bir cüz'î kadar kükürt ve yarım cüz'î kadar şarı 14) zernîh¹⁰ alup bir çekirdek kadar naṭrûn ile döğüp içine biraz ıslanmış zincifre şuyı 15) kıtup boyacılarıñ şarı köpüğü ile kurıdup hattâ taḥîñ gibi olduḡda

2b

1) şîşeyi eridüp ol şeyden damla damla kıoyasın iki murâduñ kadar kesesin 2) kehribâr oldur ki üzerine gelür olmaz nice biğ kerre tecirbe olmışdur **faşl-ı 3) sâdis** elmâs yapmağ murâd olunur ise ḥâliş beyâz billürdan murâduñ kadar alup 4) yedi kerre âteşde eridüp kaynamış şu içine tökesin ve bir cüz'î kadar iki kıarındaş 5) kıanı alasın ve anuñ yarusı kadar zincifre alasın ve bu iki eczâyı ġâyet muḡkem 6) döğüp yedi kıat elekden geçürüp bağkıam şuyı ile yoğurasın hattâ bal gibi olur ve biraz 7) ezilmiş cîva kıatasın ve dağı timür kepçede billürı eridesin hattâ eridükde yapığın 8) boyadan içine damla damla kıoyasın hattâ kâmil alışdırasın ve içine biraz cîva 9) kıatup kâmil olduḡda indirüp pâk mermer taş üzerine dököp murâduñ üzre 10) yüzük taşı kesesin ġâyet ḥâliş ve muḡliş mülükî elmâs ola v'allâhu a'lem 11) **faşl-ı sâbi'** yine yâķût¹¹ yapmağ murâd olunur ise gerekdür ki bir billür yüzük taşını 12) alasın bir ġümüşci pūtası alasın ya'ñî ġümüş eritdükleri toprak kıadeḡ ve dağı 13) âteşe kıoyasın ve içine mezkûr yüzük taşını kıoyasın üzerine bir ġayrı pūta dağı 14) kıapayasın hattâ bi'l-cümle kıırmızı âteş ola ve dağı gerekdür ki şarı kıaṭrân ve belesân 15) yağı ve râstık¹² taşı iki kıarındaş kıanı ile berâber muḡkem döğüp ince bēzden

3a

1) geçüresin ve kıaṭrân ile belesân yağını berâber ḡal âdesin ve belesân 2) dedükleri Hindden gelür kıamış yağına benzer ve dağı bu dördini berâber bir 3) pâk şîşe çanağda ḡal âdesin ve dağı kâmil ḡal olduḡda taḥîñ 4) gibi olur alup bir şîşe kıadeḡ içine kıoyasın ve dağı üzerine bir bürüncek 5) bēz bağlayasın velâkin biraz bolca ola ve mezkûr kıızğın yüzük taşını 6) alup bēzin üzerine kıoyasın velâkin şîşenüñ dibine degmeye ve taş ġâyet kıızmış 7) ola hattâ kıırmızı âteş gibi ola bürüncek üzerine kıoyasın hattâ ol kıadeḡ 8) içinde olan yağı taşı örtsin ve dağı üzerine bir çanağ kıapayup ġüneşe 9) kıoyasın

⁹ 2a, ¹³söyündiresin: söyündersin

¹⁰ 2a, ¹⁴zernîh: zernîḡ

¹¹ 3a, ¹¹yâķût: ya' kıût

¹² 2b, ¹⁵râstık: râstık

yarım güne dek ıtura ıtıra ma'ıtüm sidigiyle pāk 10) yuyup ve kırmızı ĉūha ile perdāh ēdūp pamuđ iĉine koyasin eger ađırlıđı 11) bēıt dirhem ĉeker ise biđ filūrī altundan eksük vērürseđ yevm-i kıyāmetde 12) iki elim yađanda olsun dēmiıtđür Őeyh Elvālī rađmetu 'llāhi 'aleyhi 13) **faıt-ı Őāmin** yeıtil yāđūt¹³ yapmađ murād olunur ise gerekdür ki billürdan 14) alasin murād eyledigin ĉadar ve iĉine biraz nađrūn koyup geldükde muđkem ĥal 15) ēdesin ve üç ĉat ince bēzden geĉüresin ve dađı bir pāk timür ĉaıtık iĉinde

3b

1) eridesin nađrūn anı eridür ve kāmil eridükde üzerine mülāzemetini döküp 2) kāmil berāber eridükde indirüp beyāıt mermer üzerine tōkesin ve murāduđ üzre 3) yüzük taıtı kesesin velākin ibtidā billūra nađrūn koyup eridükde bir ĉekirdek 4) zencār ve bir ĉekirdek ĉinā lākin ĥālīıt yaprağ ĉinā ola ve bir ĉekirdek ĉivit 5) bu üç eıtıyāyı berāber muğkem dōđüp üç kerre ince bürüncekdēn geĉürüp ĉaĉan billür eridükde 6) gümüş mildan ile ĉarııtđırarak tōkesin ĉaĉan kāmil olduğda yarım ĉekirdek 7) ĉadar cīvayla mermeri perdāh ēdesin ol zamān baıtarp yüzük taıtı ve küpe 8) taıtı kesesin ĥālīıt ve muğlııt yeıtil yāđūt¹⁴ olur ki üzerine gelür olmaz 9) ĥelāl minallāhdan yapup ĥarc ēdüp fuĉarā ve mesākīne merĥamet¹⁵ ēdüp zekātını vēresin 10) eger vērmez iseđ 'amelūđ bātıl olur ve sırrını ĥıfıt ēdüp kimseye bildirmeyesin 11) **faıt-ı tāsi'** yāđūt¹⁶-ı āsmānī yapmağ murād olunur ise gerekdür ki billürdan murād 12) eyledigüğ ĉadar alup muğkem ĥal ēdüp biraz nađrūn ĉatasın ve bir dirhem ĉadar 13) taıt ve yarım dirhem ĉadar ĉivit ve bir ĉekirdek zencār ile berāber bu üçini 14) muğkem dōđüp ince bēzden geĉüresin ve biraz mürver ağacınınuğ külinden ĉatasın ve dağı 15) billür eridükde üzerine yapĉa yapĉa tōküp gümüş mildān ile ĉarııtđırup cümlesi

4a

1) berāber olduğda iĉine yarım ĉekirdek cīva ĉatasın ve yarım ĉekirdek cīva ile mermerī 2) ēdesin ve üzerine tōküp murāduđ üzre yüzük taıtı kesesin ve dağı eger bahāda 3) ziyāde olsun dērsen mürver ağacınınuğ küliyle cilā vēresin üzerine gelür 4) olmaz her kıratı biđ ğuruıt ēder v'allāhi eger kāmil bolan getürür iseđ eger olmaz 5) ise dūnyāda ve āĥiretde bađa na'let ēdesin

¹³ 3a, ¹³yāđūt: ya'ıtūt

¹⁴ 3b, ⁸yāđūt: ya'ıtūt

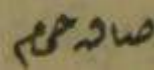
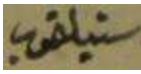
¹⁵ 3b, ⁹merĥamet: mağramat

¹⁶ 3b, ¹¹yāđūt: ya'ıtūt

demişdür şâhibü 'l-kenz ve 't-tilismât¹⁷ 6) hekim Hermes-i Yünânî gâyet 'azîm ve mücerredür halkuñ gözine karşı dellâle verüp 7) bey' edesin v'allâhu a'lem ve şehir **faşl-ı 'aşir** yâkût¹⁸ yapmak murâd olunur ise 8) gerekdür ki hâliš billürdan bir yapılmış yüzük taşı alasin ve kıyımıcı kadehine koyasin 9) ve üzerine bir gayrı kadeh dañı kapayasin ve kavî âteş üzerine koyup hattâ toprak kadehler 10) kırmızı âteş gibi ola ve kırmız âteş gibi iken yağ koysañ hâliš yâkût¹⁹ olur ki 11) mülükî üzerine gelür olmaz ve yağı alup bir mişkâl kaşrâna kaşasin ve râstık²⁰ taşı 12) ve iki karındaş kanıyla ikisini karşıdurasın ve cümle dört eczâyı bir şişe kadeh içine 13) koyup ve kadehi sıcak külün içine koyasin hattâ mezkûr eczâyı örte ve kadehün 14) ağzına bir ince böz bağlayasin ve ammâ bağladuğda bēzi biraz gevşek koyasin yağ toqına 15) ve billür taşı kırmızı âteş gibi iken bēzün üzerine koyup hattâ yağ taşı örte şaşınup

4b

1) şişe ve dibine toqınmaya ve üzerine bir çanağ koyasin hattâ yarı gün tursın 2) velâkin yağ sıcak ola ve taş kırmızı âteş²¹ gibi ola ve dañı yarı gün geçdükte ba' de 3) çıkarasin bulursañ bir kırmızı yâkût²² olmuş ki üzerine bahâ olmaz bir mişkâl 4) biñ altun eder **faşl ihdâ 'aşer** diğēr yâkût²³ yapmak murâd olunur ise gerekdür ki 5) kırmızı 'aķık taşından alup muhkem timür kaşık içinde eridesin velâkin pāk ola 6) kirli olmaya ve dañı biraz baķķam ve

zincefr²⁴ ve ve bu dört 7) eczâdan yarımşar²⁵ mişkâl alup ve yarım mişkâl naşrûn ve biraz kaynamış tuz 8) alup bi'l-cümle döğüp yēdi kat ibrişim elekden geçürüp kaçan taħķiķ eridükde bi'l-cümle içine 9) koyasin küll-i kâmil cümle bir olup karşıdırduğda bir pāk mermer taş üzerine 10) boşaldasin murâduñ üzre yüzük taşları kesesin hâliš ve muhliš yâkût²⁶ 11) olur ve üzerine bahâ olmaz Aristoğâlîs hekimün ma' rifeti budur 12) **faşl işnâ**

¹⁷4a, ⁵tilismât: tilismât

¹⁸ 4a, ⁷yâkût: ya' kût

¹⁹ 4a, ¹⁰yâkût: ya' kût

²⁰ 4a, ¹¹râstık: rastık

²¹ 4b, ²âteş: 'âiş

²² 4b, ³yâkût: ya' kût

²³ 4b, ⁴yâkût: ya' kût

²⁴ 4b, ⁶zincefr: zincefir

²⁵ 4b, ⁷yarımşar: yarımşar

²⁶ 4b, ¹¹yâkût: ya' kût

‘aşer zümrüd yapmaḵ murād eder iseñ gerekdür ki murāduñ ḵadar beyāz 13) billür şīşe alup kāfūrī ola ve daḫı yarım ertāl ṭatlı şuyı mürver küliyle 14) ḵaynadasın kāmīl su diñdükde alup bir pāk beyāz faḡfūrī çanaḵ içine ḵoyasın 15) ve daḫı mezkūr şīşeyi mürver ağacınun ḵorında ḵızdırasın kāmīl ḵızduḵda mezkūrda

5a

1) söyündiresin²⁷ ve daḫı alup muḵkem ḥal édüp ve daḫı üç dirhem ḵaynamış ḵınā tozı 2) ve üç dirhem zencār ve buçuḵ dirhem ḥarez²⁸ ki ‘avretler ḵıl tökmek için ot yerine 3) ṭutunduḵlarıdır bu üçini muḵkem döḡüp üç ḵat ince bēzden geḵürüp biraz ḥālīş 4) keskin sirke ile ezessin ve daḫı bir çömlek tencereye bir ḵat ezilmişden ve bir ḵat 5) şīşeden ḵoyasın ḵat ḵat ve daḫı üzerine bir dirhem naṭrūn saḵasın ve altına 6) ḥafīf āteş yaḵup eridesin ve daḫı ḵaçan kāmīl eridükde cīva ile perdāḥ olunmuş 7) beyāz mermer üzerine töküḵ istedigün gibi yüzük ṭaşı kesesin ḥālīş ve muḥliş 8) mülūkī zümrüd olur ki ḵıymeti ölmez dirhemi biñ ḡuruş eder ve daḫı mürver veyāḥūd 9) dāyimā [aḡa] ağacı küliyle perdāḥ edessin ve ḥalkuñ gözine ḵarşu dellāle vērüp bey[‘] 10) edessin v’ allāhu a’ lem **faşl selāse ‘aşer** elmās yapmaḵ murād olunur ise 11) gerekdür ki kāfūrī beyāz şīşeyi üç kerre ḵızdırup daḡlarda damlayan şuyı 12) mürver küliyle ḵaynadup süresin ve mezkūr şīşeyi anda söyündirüp 13) ve daḫı muḵkem ḥal édüp üç ḵat ince bēzden geḵürüp miskī kükürtden iki vaḵıyye 14) alasın ve ḵırmızı zernīḫi²⁹ iki vaḵıyye pāk ola ṭopraḡı olmaya ve iki dirhem 15) beyāz nişādır ve kükürdi daḫı dördini bi’l-cümle berāber muḵkem ḥal édüp

5b

1) üç ḵat bürünceḵden geḵüresin ve daḫı bir pāk şīşe çanaḡa ḵoyasın ve bir ḵapaḡa 2) yarım ertāl keskin ḥālīş sirke ḵoyup o çanaḡda olan eşyāya bir gün kāmīl 3) ol şuları damladasın damla damla ḥattā bir şey’ ḵalmayınca yarım ertāl sirke’ 4) damladasın ḥattā bir şey’ ol şeylerden ḵalmaya şabāḥda ve aḥşamda ol yarım 5) ertāl sirkeyi noḡta noḡta içe ve daḫı értesi gün bir gün kāmīl güneşde 6) ḵurut velākin rüzḡār degmesin ḵurutduḵda gerekdür ki bir yēñi çanaḡı yumurṭa şarusıyla 7) yaḡlayup içinde ḵurıdasın ve daḫı yarım

²⁷ 5a, ¹söyündiresin: söyünderesin

²⁸ 5a, ²ḥarez: ḥareze

²⁹ 5a, ¹⁴zernīḫi: zernīḫi

çekirdek ezilmiş cîva kıatup pūṭada 8) ya' nî gümüşci kıabında eridesin ve mermer taş üzerine tōkūp yüzük ve küpe taşları 9) kesüp acı ağac küliyle perdâh édüp bey' edesin hâliş ve muhliş elmâs 10) olur ki ma' denî ve mülūkî nefse hıvıf getürmeyesin ve bir daḥı budur ki eger elmâs-ı 11) mülūkî bahâda ağır ve kıymetlü taş yapmak murâd eder isen gerekdür ki bir billūr 12) yüzük taşı alup bir yēni taş çölmege kıoyasın ve daḥı yarım erṭâl aci³⁰ ağac 13) şuyı üzerine kıoyasın bir rivâyetde aḡa ağa ağacı dērler hattâ dört parmak taşı 14) örte ve daḥı hafıf ve mülâyim âteş üzerinde kıaynasın ve daḥı üzerine yarım 15) dirhem zencâr³¹ ve üç dirhem mürver ağacı küli kıoyasın ve mülâyim âteş üzerinde

6a

1) kıaynasın hattâ bir şey' kıalmaya ve daḥı çömlerden çıkardıḡun sâ'at bir gögercin 2) palazına yutdurasın kâmil tōkuz derece kıurşaḡında tūrduḡda³² boḡazlayup 3) mezkūr küliyle perdâh édüp pamuk içine kıoyasın hâliş ve muhliş elmâs olur ki 4) üzerine gelür olmaz helâl minallâhdan yēyüp hac édüp zekâtını vērüp yetim ve fuḡarâya 5) merḡamet edesin ve eger çuḡul ve tama' kâr³³ olursaḡ amelün baṭṭâl olur 6) v'allâhu a'lem **faşl erba' a 'aşer** kehribâr yapmak murâd olunur ise gerekdür ki bir mişḡâl 7) râstıḡ³⁴ taşı ve bir mişḡâl natrūn ve bir mişḡâl kükürt ve taş-ı zencâr bir mişḡâl 8) bekūr yēgirmi mişḡâl buḡa kezâlik ne kıadar yapmak murâd eder isen gerekdür ki bi'l-cümle 9) muhkem ḡal édüp üç kıat ince elekden geçürüp bir yēni çömlige kıoyup fışkı âteşine 10) gömesin kâmil yēgirmi dört sâ'at tıra cümlesi eriyüp ḡamir³⁵ gibi ola ve daḥı 11) keçi derisinden bir uzun kıubur dikesin ve ortasında bir ince tel kıoyasın 12) başdan başa ve daḥı ol kıubur içine tōkūp murâduḡ üzre boḡum boḡum ince 13) tel³⁶ ile şarasın hâliş ve muhliş ma' denî kehribâr olur ki üzerine gelür 14) olmaz v'allâhu a'lem bi-zâlik **faşl ḡamse 'aşer** mülūkî la'l yapmak murâd olunursa 15) gerekdür ki bir faşla murâduḡ kıadar hâliş billūr alup kıavî âteş üzerinde kıızdırup

³⁰ 5b, ¹²acı: 'âcî

³¹ 5b, ¹⁵zencâr: zencâ

³² 6a, ²tūrduḡda: tūrduḡda

³³ 6a, ⁵tama' kâr: tamaḡkâr

³⁴ 6a, ⁷râstıḡ: râstıḡ

³⁵ 6a, ¹⁰ḡamir: ḡamir

³⁶ 6a, ¹³tel: til

6b

1) pırāşa yaprağını sıkıup şuyında söyündiresin üç def'a ve dağı muhkem döğüp 2) eridesin ve dağı dört def'a eridüp mezkūr şuya tökesin ve dağı buçuğ 3) çekirdek zencār ve bir çekirdek kırmızı zernih³⁷ berāber döğüp billūr ile katup 4) eridesin ve dağı yarım çekirdek ezilmiş cīva katup pāk mermer üzerine töküp 5) yüzük³⁸ taşı kesesin hālīş ve muhliş mülükī la'1 olur ki bahā kıymeti ölmez 6) **faşl sitte** 'aşer incü yapmak murād olunur ise gerekdür ki incü şadefinüñ 7) beyāzın murāduñ kadar alasin ve dağı ince muhkem döğüp içine biraz natrūn 8) katup bir yeñi şīşe içine koyup üzerine ekşi turunc şuyu koyup toldirasın 9) ve dağı ağzını muhkem kapayup tāze at fişķısına gömesin yēdi gün tura 10) ve dağı yēdinci günü şuyunu değiştirüp gayrı şu koyasin ve dağı fişķıyı 11) dağı değiştirsin yēdi gün dağı tura on dördinci gün şīşeyi çıkarup 12) içindekini bir pāk hadağ içine koyasin ya'ni boşaldasın ve dağı bir gümüş mildān 13) ile gāyet karıdırasin hamur³⁹ mişālī ola ve dağı parmağına beyāz atlās 14) şarup murāduñ üzre dāne dāne yayup ortasını igne ile yāhūd tomuz 15) kılıyla delesin ve dağı bir kışa hamir⁴⁰ alup dāneler üzerine dizüp dağı üzerine

7a

1) ol hamirden⁴¹ şarup furūna⁴² koyasin ammā etmek⁴³ pişüp furūnuñ kuvveti kalmaduğdan sonra 2) hattā yap yap pişe ve sonra çıkarup bir büyük balığ alup kurşağını çıkarup 3) tuzlu şu ile pāk yuyasin ve dağı dāneleri içine koyasin ve pişiresin 4) ve dağı pek pişmeden balığdan çıkarup bir gögercin palazına yutdirasin ve ol 5) sā'at boğazlayup ve çıkarup bir sıcak şığır kavuđınuñ sidigini töküp 6) dāneleri içine koyup bir gece tura ve dağı şabāh çıkarup bir pāk çanağa koyup 7) üzerine bir ince bēz koyup güneşe koyasin yēdi gün güneşde tura ve dağı çıkarup 8) beyāz soğan şuyı⁴⁴ ile pāk yuyup ibrişim dizüp ve dellāle vērüp 'ale'l-beyān 9) bey' edesin mülükī ve ma'deni āhir olur ki üzerine bahā olmaz v'allāhu a'lem 10) **faşl seb'a** 'aşer sırr-ı

³⁷ 6a, ³zernih: zernih

³⁸ 6b, ⁵yüzük: yüz

³⁹ 6b, ¹³hamur: hamur

⁴⁰ 6b, ¹⁵hamir: hamir

⁴¹ 7a, ¹hamirden: hamirden

⁴² 7a, ¹furūna: fırına

⁴³ 7a, ¹etmek: itmek

⁴⁴ 7a, ⁸şuyı: şu

‘**acayib** eger gümüşü altun etmek murâd eder isen 11) gerekdür ki ey tälîb bir dirhem ufağ incü alup muhkem ince dögesin hattâ üç kat 12) ince bızden geçüresin velâkin güneş ve rüzgâr tokınmaya ve dağı bir ertâl hâliş 13) gümüş eridüp incüyi ince tökesin hâliş altun olur şeksiz ve şübhesiz 14) **faşl semân** ‘**aşer fi-dühn-i şerîf** ey yâr işbu mübârek yağı yapmak murâd eder isen 15) gerekdür ki elli dirhem beyâz nişâdır alasin ve dağı elli dirhem yumurta alasin

7b

1) ve şuya tokınmaya pişiresin ve dağı bi’l-cümle elli yumurtayı sarusından ayırup 2) ve döğilmiş nişâdırı bir pāk havân içine koyup muhkem dögesin hattâ taḥīn gibi 3) ola ve alup bir şişe içine koyup ağzını kerpiç ve yumurta beyâziyla sıvayasin 4) ve dağı şişeyi tâze kışırak fışkısına gömesin üç gün veyâḥūd yedi gün 5) tura ba’ de çıkarup damladasın insân nefesi gibi olur kaçan damladuğda 6) şişenün ağzına leḳâ koyasin ve ba’ de gümüşü kızdırup mezkûr şuda 7) söyündiresin tamâm yedi kerre olduğda hâliş ve muḥliş altun olur ki 8) yegirmi dört kîrât e’ş-şükru’llâh ve ammâ karındaş 9) bu kitâb içinde saña çok ‘ilm ve ma’rifet 10) beyân eyledüm ḥağ ta’alâ saña naşîb ve müyesser 11) ederse nâ’il-i devlet olduğunda 12) fâtiḥâ ile bu bi-çâreyi 13) yâd edesin

4. Dizin

A

‘**acayib**: < Ar. ‘acâ’ib: şaşırtıcı, hayrete düşürücü, tuhaf
sırr-ı ‘a. 7a/10

acı ağac: Zakkum (Nerium oleander); krş. ağa ağacı

a. küliyle 5b/9

a. şuyı 5b/12

ağa ağacı: Zakkum (Nerium oleander) “acı ağac şuyı üzerine koyasin bir rivâyetde ağa ağacı dârler (5b/13)” krş. acı ağac

a. 5a/9, 5b/13

ağac: Ağaç

ağa a.+ ı “bk. ağa ağacı” 5a/9, 5b/13

mürver a.+ ı küli 5b/15

mürver a.+ muḥ korında 4b/15

mürver a.+ muḥ külinden 3b/14

mürver a.+ muḥ küliyle 4a/3

acı a. küliyle 5b/9

acı a. şuyı “bk. acı ağac” 5b/12.

ağır: Değeri çok olan

bahâda a. ve kıymetlü taş 5b/11

ağırılık (ğ): Ağırılık

a.+ ı 3a/10

ağ(ı)z : Kapların veya içi boş şeylerin açık tarafı

ķadehünj a.+ ina 4a/14

şışenünj a.+ ina 7b/6

a.+ mı 6b/9, 7b/3

âhîr: En son, sonuç

â. 7a/9

âhîret: < Ar. Dinî inanışa göre, insanın öldükten sonra dirilip sonsuza dek kalacağı ve Tanrı'ya hesap vereceği yer, öbür dünya, öteki dünya.

â.+ de 4a/5

ağşam: Akşam

a.+ da 5b/4

‘akîk : < Ar. Kırmızı renkte olan bir cins değerli taş

ķırmızı ‘a. taşından 4b/5

al - : Almak

a. 1b/8

a.- asın 1b/10, 2a/1, 2a/2, 2a/8, 2b/12, 2b/5, 3a/14, 4a/8, 5a/14, 6b/7, 7a/15

a.- up 1b/2, 2a/1, 2a/2, 2a/6, 2a/8, 2a/14, 2b/3, 3a/4, 3a/6, 3a/9, 3b/12, 4a/11, 4b/5, 4b/7, 4b/8, 4b/13, 4b/14, 5a/1, 5b/12, 6a/15, 6b/15, 7a/11, 7a/2, 7b/3

a‘lem : < Ar. En bilen, bilgin

v‘allâhu a. 2b/10, 5a/10, 6a/6, 6a/14, 7a/9

v‘allâhu a. ve şehîr 4a/7

‘aleyhi: < Ar. Onun üzerine

rahmetu ‘llâhi ‘a. 3a/12

‘ale‘l-beyân: < Ar. Bildirmek, açıklamak üzere

‘a. 7a/8

alışdır -: Kıvamına getirmek

a.- asın 2b/8

alt : Bir şeyin yere bakan yanı

a.+ ina 5a/5

altun: Altın

a. 7a/10

biğ filürî a.+ dan 3a/11

biñ a. 4b/4

hâliş a. 7a/13

hâliş ve muhliş a. 7b/7

‘**amel:** < Ar. Yapılan iş, edim, fiil.

‘a.+ üñ bâtil olur 3b/10

‘a.+ üñ battâl olur 6a/5

ammâ: < Ar. Ama

a. 7a/1

ve a. 4a/14, 7b/8

aña: Ona

a. 5b/13

anda: Orada

a. 5a/12

anı : Onu

a. 1b/1, 3b/1

anlar: Onları

a.+ ı 1b/11

anuñ: Onun

a. yarusı kadar 2a/1, 2b/5

Aristoñâlîs: Aristoteles (M.Ö. 322-384)

A. hekimün ma‘rifeti 4b/11

âsmâni: < Far. Açık mavi

yâkût-ı â. 3b/11

‘**aşer:** < Ar. On; krş. on

faşl erba‘a ‘a. 6a/6

faşl hamse ‘a. 6a/14

faşl ihdâ ‘a. 4b/4

faşl işnâ ‘a. 4b/12

faşl seb‘a ‘a. 7a/10

faşl şelâşe ‘a. 5a/10

faşl şemân ‘a. 7a/14

faşl sitte ‘a. 6b/6

‘**âşir:** < Ar. Onuncu

faşl-ı ‘â. 4a/7

at : At

tâze a. fişkıısına 6b/9

âteş: < Far. Ateş

â.+ de 1b/2, 1b/4, 2b/4

ā.+ e 2b/13

fişkı ā.+ ine 6a/9

ḥafīf ā. 5a/6

ḥafīf ve mülāyim ā. 5b/14

ķırmızı ā. 2b/14

ķırmız ā. gibi 4a/10

ķırmızı ā. gibi 3a/7, 4a/10, 4a/15, 4b/2

ķavī ā. üzerinde 6a/15

mülāyim ā. üzerinde 5b/15

ķavī ā. üzerine 4a/9

aḫlās : < Ar. Üstü ipek, altı pamuk kumaş

beyāz a. 6b/13

‘**avret**: < Ar. Kadın

‘a.+ ler 5a/2

ayır -: Ayırmak

a.- up 7b/1

‘**ażim**: < Ar. Büyük, ulu

‘a. 4a/6

B

ba‘de: < Ar. Sonra

b. 4b/2, 7b/5, 7b/6

bağla -: Bağlamak

b.- duķda 4a/14

b.- yasın 3a/5, 4a/14

bahā: < Far. Bedel, değer, kıymet

b. 4b/3, 6b/5

b.+ da 4a/2

b.+ da ağır ve kıymetlü taş 5b/11

b. olmaz 4b/11, 7a/9

baķķam: < Ar.

Bakam ağacı (*Caesalpinia echinata*), kırmızı boya ağacı

b. şuyı 2b/6

biraz b. 4b/6

bal : Bal

b. gibi olduķda 2a/9

b. gibi olur 2b/6

balıķ: Balık

b.+ dan 7a/4

bir büyük b. 7a/2

baña: Bana

b. 4a/5

baş : Bir şeyin uçlarından biri

başdan b.+ a “ bir uçtan bir uca” 6a/12

b.+ dan başa 6a/12

başar -: Başarmak

b.- up 3b/7

bâtil: < Ar. Boş, beyhude

amelün b. olur 3b/10

bañâl: < Ar. İşe yaramaz

amelün b. olur 6a/5

begen -: Beğenmek

b.- dükde 2a/10

bekür : < Ar. Olgunlaşmış hurmalar

b. 6a/8

belesân: < Ar. Pelesenk ağacı ve bundan elde edilen yağ (Commiphora opobalsamum)

b. 3a/1

b. yağı 2b/14

b. yağını 3a/1

benze -: Benzemek

b.- r 3a/2

berâber: < Far. Bir arada, birlikte

b. 2b/15, 3a/1, 3a/2, 3b/2, 3b/5, 3b/13, 5a/15, 6b/3

b. ol- 4a/1

bêş : Beş

b. dirhem 3a/11

bey^ç: Satma, satış

b. edesin 4a/7, 5a/9, 5b/9, 7a/9

beyân: < Ar. Anlatma, bildirme

b. et- 1b/1

b. eyle- 7b/10

beyâz: < Ar. 1. Beyaz, ak 2. Yumurta akı

incü şadefinün b.+ ın 6b/7

yumurta b.+ ıyla 7b/3

b. atlâs 6b/13

hâliş b. billürdan 2b/3

- b. billür şīşe 4b/12
bir pāk b. fağfūrī çanaq içine 4b/14
b. mermer üzerine 3b/2, 5a/7
b. nişadır 7a/15
b. nişadırı 5a/15
b. şoğan şuyı 7a/8
kāfūrī b. şīşeyi 5a/11

bēz : Bez

- ince b.+ den 2b/15, 3b/14, 5a/13, 7a/12
üç kat ince b.+ den 3a/15, 5a/3
b.+ i 4a/14
b.+ in üzerine 3a/6
b.+ üj üzerine 4a/15
bir bürüncek b. 3a/5
bir ince b. 4a/14, 7a/7

bi : < Ar. İle, için anlamını veren, kelime başlarına gelen edat.

- b.- zālik 6a/14
b.- ʔl- cümle 2b/14, 4b/8, 5a/15, 6a/8, 7b/1

bī-çāre: < Far. Çaresiz, zavallı

- bu b.+ yi 7b/12

bildir -: Anlatmak, bilgi vermek

- b.- meyesin 3b/10

billür: < Ar. Parlak ve şeffaf bir taş; cam; kristal

- b. 3b/5, 3b/15, 6b/3
b.+ a 3b/3
b.+ dan 1b/8, 3a/13, 3b/11
hālīş b.+ dan 4a/8
hālīş beyāz b.+ dan 2b/3
b.+ ı 1b/11, 2b/7
b. şīşe 4b/13
b. taş 4a/15
bir b. yüzük taş 5b/11
bir b. yüzük taşını 2b/11
hālīş b. 6a/15

biñ : Bin

- b. altun 4b/4
b. filūrī altundan 3a/11
b. ğuruş 4a/4, 5a/8

nice b. kerre 2b/2

bir : Bir, herhangi bir; beraber, birlikte

b. billür yüzük taşı 5b/11

b. billür yüzük taşını 2b/11

b. buçuq cüz'î kadar 2a/7

b. bürüncek 3a/4

b. büyük balık 7a/2

b. cüz'î kadar 2a/13, 2b/4

b. cüz'î 1b/10, 2a/1

b. çanaq 3a/8, 4b/1

b. çekirdek 3b/3

b. çekirdek çivit 3b/4

b. çekirdek kadar 2a/14

b. çekirdek kınâ 3b/4

b. çekirdek kırmızı zernîh 6b/3

b. çekirdek zencâr 3b/13

b. çömlek tencereye 5a/4

b. dağı 5b/10

b. dirhem 7a/11

b. dirhem kadar 3b/12

b. dirhem naṭrûn 5a/5

b. erṭâl 7a/12

b. faşla 6a/15

b. ğayrı kadeh 4a/9

b. ğayrı pûta 2b/13

b. gece 7a/6

b. gögercin 6a/1

b. gögercin palazına 7a/4

b. gümüş mildân 6b/12

b. gümüşçi pûtası 2b/12

b. gün 5b/2, 5b/5

b. ince béz 4a/14, 7a/7

b. ince tel 6a/11

b. kat 5a/4

b. kırmızı yâkût 4b/3

b. kışa 6b/15

b. mişkâl 4a/11, 4b/3, 6a/6, 6a/7

b. ol- 1b/5, 1b/12, 2a/4

- cümle b. ol- 4b/9
- b. pāk çanağa 7a/6
- b. pāk beyāz fağfūrī çanağ içine 4b/14
- b. pāk hādağ içine 6b/12
- b. pāk havān içine 7b/2
- b. pāk mermer taş üzerine 4b/9
- b. pāk şīşe 3a/2, 5b/1
- b. pāk timür kaşık içinde 3a/15
- b. rivāyetde 5b/13
- b. sıcak şıgır kavuđınıuŋ 7a/5
- b. şey' 5b/3, 5b/4, 6a/1
- b. şīşe içine 7b/3
- b. şīşe kadeh içine 3a/4, 4a/12
- b. uzun kubur 6a/11
- b. vaqiyye 1b/3
- b. yapılmış yüzük taşı 4a/8
- b. yēñi çanağı 5b/6,
- b. yēñi çömlege 6a/9
- b. yēñi şīşe içine 6b/8
- b. yēñi taş 5b/12
- biraz:** Biraz
- b. 3a/5, 4a/14, 5a/3
- b. baqqam 4b/6
- b. cīva 2b/8
- b. ezilmiş cīva 2a/2, 2b/6
- b. işlanmış 2a/14,
- b. kaynamış tuz 4b/7
- b. mürver ağacınıuŋ külinden 3b/14
- b. nařrūn 1b/8, 2a/6, 3a/14, 3b/12, 6b/7
- b. zencār 1b/6
- b. zerniğ 2a/2
- boğazla -:** Boğazlamak
- b.- yuŋ 6a/2, 7a/5
- boğum:** Düğüm
- boğum b. 6a/12
- b. boğum 6a/12
- bol -:** Olmak; krş. ol-
- b.- an 4a/4

bolca: Oldukça geniş

b. 3a/5

boşalt -: Boşaltmak

b.- asın 4b/10, 6b/12

boya: Boya

b.+ dan 2b/8

boyacı: Boyama işini, boyacılığı meslek edinen kimse

b.+ ları 2a/15

bu : Bu

b.+ dur 4b/11, 5b/10

b.+ ına 6a/8

b. biçâreyi 7b/12

b. dördünü 3a/2

b. dört eczâdan 4b/6

b. iki eczâyı 2b/5

b. kitâb içinde 7b/9

iş b. mübârek yağı 7a/14

b. üç eşyâyı 3b/5

b. üçünü 3b/13, 5a/3

buçuk: Buçuk, yarım

bir b. cüz'î kadar 2a/7

b. çekirdek zencâr 6b/2

b. dirhem hârez 5a/2

bûde: < Far. Var olan, mevcut

b. 2a/2

bul -: Bulmak

b.- urşan 4b/3

bürhân: < Ar. Delil, kanıt

b.-ı ekberdür 2a/11

bürüncük: Çarşaf, bürümcek

ince b.+ den 3b/5

üç kat b.+ den 5b/1

b. üzerine 3a/7

bir b. böz 3a/4

büyük: Büyük

bir b. balık 7a/2

C

cem': < Ar. Toplama, yığma

c.  t- 1b/4

cil : < Ar. Parlaklık, parlatma

c. v r- 4a/3

c va: < Far. c ve: Cıva

c. 5a/6

c.+ yla 3b/7

c.  oyasın 1b/11

biraz c. 2b/8

biraz ezilmiş c. 2a/2

ezilmiş c. 1b/5, 2b/7

yarım  ekirdek c. 4a/1

yarım  ekirdek ezilmiş c. 5b/7, 6b/4

c mle: < Ar. B t n, hep; t m , hepsi

c. 1b/5, 1b/12, 2a/4, 4a/12

c.+ den 1b/10

c.+ si 3b/15, 6a/10

c.+ sini 2a/2

c. bir ol- 4b/9

bi'1- c. 2b/14, 4b/8, 5a/15, 6a/8, 7b/1

c z': < Ar. C z, az miktar, biraz

bir c.+ i 1b/10, 2a/1

bir bu uk c.+ i  adar 2a/7

bir c.+ i  adar 2a/13, 2b/4

yarım c.+ i  adar 2a/8, 2a/13

 

Çanak ( ): Çanak

 .+ a 5b/1, 7a/6

p k Şişe  .+ da 3a/3

o  .+ da olan 5b/2

 .+ ı 5b/6

bir p k bey z fa f ri  . içine 4b/14

bir  . 3a/8, 4b/1

 ek -: Tartıda ağırlığı olmak

 .- er 3a/11

Çekirdek: Kuyumculukta kullanılan ve 5 santigrama eŐit olan ağırlık  l s .

yarım  . c va 4a/1

bir  .  ivit 3b/4

Hazâ Kitâb-ı Şanâyi' i Hâfiyye

yarım ç. ezilmiş civa 5b/7, 6b/4

bir ç. kadar 2a/14, 3b/6

bir ç. kınâ 3b/4

bir ç. kırmızı zernîh 6b/3

bir ç. zencâr 3b/3, 3b/13

buçuk ç. zencâr 6b/3

çıkar -: Çıkarmak

ç.- asın 4b/3

çömlerden ç.- dıguş sâ' at 6a/1

ç.- up 6b/11, 7a/2, 7a/4, 7a/5, 7a/6, 7a/7, 7b/5

çivit: Çivit otu, yapraklarından mavi boya çıkarılan bitki (İsalis tinctoria)

ç. 1b/9

bir çekirdek ç. 3b/4

yarım dirhem kadar ç. 3b/13

çok: Çok

ç. 7b/9

çuğul: < Far. Dedikoducu

ç. 6a/5

çûha: < Far. Tüysüz, ince, sık dokunmuş yün kumaş

kırmızı ç. 3a/10

çölmek(g): Çömlük; krş. çömlük

ç.+ e 5b/12

çömlük(g): Çömlük; krş. çömlük

ç.+ den çıkardıguş sâ' at 6a/1

ç.+ e 6a/9

bir ç. tencereye 5a/4

D

dağ: Dağ

d.+ larda damlayan şuyu 5a/11

dahı: Dahi, bile, da/de; ek olarak; daha

d. 1b/10, 1b/11, 2b/13, 4a/9, 5a/15, 6b/11, 6b/15

bir d. 5b/10

ve d. 1b/3, 1b/9, 1b/11, 2a/3, 2a/13, 2b/7, 2b/12, 2b/14, 3a/2, 3a/3, 3a/4, 3a/8, 3a/15, 3b/14, 4a/2, 4b/2, 4b/6, 4b/13, 4b/15, 5a/1, 5a/4, 5a/5, 5a/6, 5a/8, 5a/13, 5b/1, 5b/5, 5b/7, 5b/12, 5b/14, 6a/1, 6a/10, 6a/12, 6b/1, 6b/2, 6b/4, 6b/7, 6b/9, 6b/10, 6b/12, 6b/13, 6b/15, 7a/3, 7a/4, 7a/6, 7a/7, 7a/12, 7a/15, 7b/1, 7b/4

yedi gün d. 6b/11

damla: Damla

d. damla 2a/3, 2a/10, 2b/1, 2b/8, 5b/3

damla -: Damlamak

d.- duḡda 7b/5

daḡlarda d.- yan ŗuyu 5a/11

damlat(d) -: Damlatmak

d.- asın 2a/4, 5b/3, 5b/4, 7b/5

dāne: < Far. Tane

d.+ ler 6b/15

d.+ leri 7a/3, 7a/6

d. dāne 6b/14

dāyimā: < Ar. dā'imā: Devamlı, sūrekli

d. 5a/9

dē -: Demek

d.- dūkleri 3a/2

d.- miŗdūr 3a/12, 4a/5

d.- rler 5b/13

d.- rsen 4a/3

def a: Defa, kez; krŗ. kerre,

dōrt d. 6b/2

ūç d. 1b/4, 6b/1

deg -: Dokunmak, temas etmek

d.- mesin 5b/6

d.- meye 3a/6

degiŗdir -: Deġiŗtirmek

d.- esin 6b/11

d.- ŗp 6b/10

dek: Deġin, kadar; krŗ. kadar

yarım gūne d. 3a/9

del -: Delmek

d.- esin 6b/15

dellāl: < Ar. Herhangi bir ŗeyi, olayı veya bir ŗeyin satılacağını halka duyurmak için arŗıda, pazarda yŗksek sesle bağıran kimse

d.+ e 4a/6, 5a/9, 7a/8

derece: < Ar. Zaman, sūre

toḡuz d. 6a/2

deri: Deri

keçi d.+ sinden 6a/11

devlet: < Ar. Zenginlik, mutluluk

nâ'îl-i d. 7b/11

dip (b): Dip, taban

d.+ ine 4b/1

şîşenüñ d.+ ine 3a/6

dîger: < Far. Diğ̃er, başka

d. 4b/4

dik -: Dikmek

d.- esin 6a/11

dîñ -: Dinmek

d.- dükde 4b/14

dîrhem: < Ar. Okkanın dört yüzde biri

d.+ i 5a/8

bêş d. 3a/11

bir d. 3b/12, 5a/5, 7a/11

buçuk d. 5a/2

elli d. 7a/15

iki d. 5a/14

üç d. 5a/1, 5a/2, 5b/15

yarım d. 1b/5, 3b/13, 5b/15

diz -: Sıralamak; düzenlemek, hazırlamak

d.- üp 6b/15, 7a/8

dög -: Bir şeyi toz durumuna getirmek için ezmek

d.- esin 7a/11, 7b/2

d.- üp 1b/8, 1b/10, 2a/6, 2a/8, 2a/14, 2b/6, 2b/15, 3b/5, 3b/14, 4b/8, 5a/3, 6b/1,
6b/3, 6b/7

dögil -: Dövülmek, ezilmek

d.- miş 7b/2

dök -: Dökmek; krş. tök-

d.- üp 2b/9, 3b/1

dördinci: Dördüncü; krş. râbî'

on d. gün 6b/11

dört (d): Dört

bu d. 4b/6

d. def' a 6b/2

d. eczâyı 4a/12

d.+ ini 3a/2, 5a/15

yëgirmi d. kîrâ't 7b/8

d. parmak taşı 5b/13

yëgirmi d. sâ'at 6a/10

dühn: < Ar. Yağ

fī- d.-i şerīf 7a/14

dünyâ: < Ar. Dünya, yeryüzü

d.+ da 4a/5

dürlü: Türlü, çeşitli

her ne d. 2a/11

E

eczâ: < Ar. Madde

bu dört e.+ dan 4b/7

bu iki e.+ yı 2b/5

dört e.+ yı 4a/12

mezkûr e.+ yı 4a/13

eger: < Far. Eğer, şayet

e. 3a/10, 3b/10, 4a/2, 4a/4, 5b/10, 7a/10

ve e. 6a/5

ekber: < Ar. En büyük, çok büyük

bürhân-ı e.+ dür 2a/11

eksük: Eksik

e. 3a/11

ekşi: Ekşi

e. şurunc şuyu 6b/8

el : El

iki e.+ im yaçağda olsun 3a/12

elek: Elek

ince e.+ den 1b/8

yedi kat e.+ den 1b/10, 2b/6

yedi kat ibrişim e.+ den 4b/8

üç kat ince e.+ den 6a/9

elli :Elli, elli sayısı

e. dirhem 7a/15

e. yumurmayı 7b/1

elmâs: < Ar. Elmas

e. 2b/3, 5a/10

e.-ı mülükî 5b/10

hâliş ve muhliş e. 5b/9, 6a/3.

hâliş ve muhliş mülükî e. 2b/10

Elvâlî: Hekim

şeyh E. 3a/12

erba' a: < Ar. Dört

faşl e. aşer 6a/6

eri -: Erimek

e.- dükde 2a/3, 2a/7, 2b/7, 3b/1, 3b/2, 3b/3, 3b/5, 3b/15, 4b/8, 5a/6

e.- yüp 2a/4, 6a/10

erit (d)-: Eritmek

e.- dükde 2a/9

gümüş e.- dükleri toprak kadeh 2b/12

e.- esin 1b/5, 1b/9, 2a/3, 2b/7, 3b/1, 4b/5, 5a/6, 5b/8, 6b/2, 6b/4

e.- üp 1b/11, 2a/1, 2a/7, 2a/12, 2b/1, 2b/4, 6b/2, 7a/13

e.- ür 3b/1

ertâl: < Ar. Ağırlık birimi

bir e. 7a/12

yarım e. 5b/5, 5b/12

yarım e. keskin hâliş sirke 5b/2

yarım e. sirke' 5b/3

yarım e. tatlı şuyı 4b/13

erte: Bir şeyin sonrası

è.+ si gün 5b/5

eşyâ: < Ar. Eşya

e.+ ya 5b/2

bu üç e.+ yı 3b/5

ét (d)-: Etmek, yapmak

è.- er 4a/4, 4b/4, 4b/12, 5a/8, 5b/11, 6a/8, 7a/10, 7a/14

beyân è.- er 1b/1

è.- erse 7b/11

è.- erseñ 2a/11

è.- esin 3a/1, 3a/3, 3a/15, 3b/7, 4a/2, 4a/5, 5a/10, 6a/5, 7b/13

bey' è.- esin 4a/7, 5a/9, 5b/9, 7a/9

è.- mek 7a/10

è.- üp 1b/5, 3a/10, 3b/9, 3b/10, 3b/12, 5a/1, 5a/13, 5a/15, 5b/9, 6a/3, 6a/4, 6a/9

cem' è.- üp 1b/5

etmek: Ekmek

e. 7a/1

evvel: < Ar. İlk, birinci

faşl-ı e. 1b/2

ey : Kendisine söz söylenilen kimse veya kimselerin dikkati çekilmek istendiğinde adın başına getirilen ve uzatılabilen bir seslenme sözü

e. tãlib 7a/11

e. yār 7a/14

eyle -: Etmek, yapmak

murād e.- diğın kadar 3a/14, 3b/12

beyān e.- düm 7b/10

ez -: Ezmek

e.- esin 5a/4

ezil -: Ezilmek

e.- miş cīva 1b/5, 2b/7

biraz e.- miş cīva 2a/2

yarım çekirdek e.- miş cīva 5b/7, 6b/4

e.- mişden 5a/4

F

fağfūrī: < Far. Çin’de yapılan porselen, çini
bir pāk beyāz f. çanağ içine 4b/14

faşl: < Ar. Kısım, bölüm

f.-1 ‘ aşır 4a/7

f.-1 evvel 1b/2

f.-1 hāmīs 2a/12

f.-1 rābi‘ 2a/5

f.-1 sābi‘ 2b/11

f.-1 sādīs 2b/2

f.-1 şālīş 1b/13

f.-1 şāmin 3a/13

f.-1 şānī 1b/7

f.-1 tāsi‘ 3b/11

f. erba‘ a ‘ aşer 6a/6

f. hāmse ‘ aşer 6a/14

f. ihdā ‘ aşer 4b/4

f. işnā ‘ aşer 4b/12

f. seb‘ a ‘ aşer 7a/10

f. şelāşe ‘ aşer 5a/10

f. şemān ‘ aşer 7a/14

f. sitte ‘ aşer 6b/6

on sekiz f. 1b/1

faşla: < Ar. Bölüm, parça

bir f. 6a/15

fātihā : < Ar. Kur'an'ın ilk suresi

f. 7b/12

fişkı: < Rum. Atgillerin taze dışkısı

f. âteşine 6a/9

kışırak f.+ sına 7b/4

tâze at f.+ sına 6b/9

f.+ yı 6b/10

fî: < Ar. De/da, dair

f.- dühn-i şerîf 7a/14

filürî: < İt. Altın para

biñ f. altundan 3a/11

fukarâ : < Ar. Yoksul, fakir

f. 3b/9

f.+ ya 6a/4

furûn: < Rum. Fırın

f.+ a 7a/1

f.+ uñ kuvveti 7a/1

G

ğâyet: < Ar. Gayet, oldukça, nihayet

ğ. 2a/11, 2b/5, 2b/10, 3a/6, 4a/6, 6b/13

ğayrı: < Ar. Başka, diğer, ayrı

bir ğ. kadeh 4a/9

bir ğ. pūta 2b/13

ğ. şu 6b/10

gêce: Gece

bir g. 7a/6

gêç -: Zamanı aşmak, geride bırakmak

g.- dükde 4b/2

geçür -: Geçirmek

g.- esin 1b/10, 3a/1, 3a/15, 3b/14, 5b/1, 7a/12

g.- üp 1b/8, 2b/6, 3b/5, 4b/8, 5a/3, 5a/13, 6a/9

gel -: Gelmek

g.- dükde 1b/6, 3a/14

g.- ür 3a/2

üzerine g.- ür olmaz 2b/2, 3b/8, 4a/3, 4a/11, 6a/4, 6a/13

gerek: Lazım, ihtiyaç, gerek

g.+ dür 6b/6

g.+ dür ki 2a/5, 2b/11, 2b/14, 3a/13, 3b/11, 4a/8, 4b/4, 4b/12, 5a/11, 5b/6,
5b/11, 6a/6, 6a/8, 6a/15, 7a/11, 7a/15

getür -: Getirmek

g.- meyesin 5b/10

g.- ür 4a/4

gevşek: Sıkı veya gergin olmayan

g. 4a/14

gibi : Gibi

bal g. ol- 2a/9, 2b/6

taħin g. ol- 2a/15, 3a/4, 7b/2

hamir g. 6a/10

insan nefesi g. 7b/5

istedigün g. 5a/7

kırmızı ateş g. 4a/10

kırmızı ateş g. 3a/7, 4a/10, 4a/15, 4b/2

guruş: < Alm. XVI. yüzyıl sonlarından bu yana kullanılan ve seksen akçe değerinde sayılan Osmanlı parası

biş g. 4a/4, 5a/8

gögercin: Güvercin

bir g. palazına 6a/1, 7a/4

göm -: Gömmek

g.- esin 6a/10, 6b/9, 7b/4

göz: Göz, bakış açısı, görüş

halğun g.+ ine karşı 4a/6, 5a/9

gümüş: Gümüş

g. 7a/13

g.+ i 7a/10, 7b/6

g. eritdikleri toprak kadeh 2b/12

g. mildan 3b/6

g. mildan 3b/15, 6b/12

gümüşi: Gümüşi işleyen sanatçı

g. kabında 5b/8

bir g. pütası 2b/12

gün: Gün, yirmi dört saatlik zaman dilimi

yarım g.+ e dek 3a/9

yedinci g.+ i 6b/10

yedi g. daħı 6b/11

bir g. 5b/2, 5b/5

ertesı g. 5b/5

on dördüncü g. 6b/11

üç g. 7b/4

yarı g. 4b/1, 4b/2

yêdi g. 6b/9, 7a/7, 7b/4

güneş: Güneş ışınlarının ve ısısının etkilediği ortam

g. 7a/12

g.+ de 5b/5, 7a/7

g.+ e 3a/8, 7a/7

H

hac : < Ar. İslam'ın beş şartından biri olan, Müslümanlarca zilhicce ayında Mekke'de yapılan Kâbe'yi ziyaret ve tavaf ibadeti.

h. 6a/4

hadak: < Ar. Patlıcan (Solanum melongena)

h. içine 6b/12

hafif: < Ar. Hafif, şiddetli olmayan,

h. âteş 5a/6

h. ve mülâyim âteş 5b/14

hâfiyye: < Ar. Gizli

şanâyi' -i h. 1b/1

hak: < Ar. Tam; Allah

h. 2a/4

h. ta' alâ 7b/10

hal : < Ar. Çözme, çözülme, eritme

h. ét- 3a/1, 3a/3, 3a/14, 3b/12, 5a/1, 5a/13, 5a/15, 6a/9

h. ol- 3a/3

hâliş: < Ar. Katışık olmayan, katışıksız, saf

h. 5a/3, 5a/7

h. altun 7a/13

h. beyâz billürdan 2b/3

h. billür 6a/15

h. billürdan 4a/8

h. gümüş 7a/12

h. kâfuri 2a/5

yarım erţâl keskin h. sirke 5b/2

h. sirkede 1b/4

h. şîşe 1b/2, 1b/13

h. ve muhliş altun 7b/7

h. ve muhliş elmâs 5b/9, 6a/3

h. ve muhliş ma' denî kehrubâr 6a/13

h. ve muhliş mülükî elmâs 2b/10

h. ve muhliş mülükî la'1 6b/5

h. ve muhliş yâkût 1b/12, 4b/10

h. ve muhliş yeşil yâkût 3b/8

h. yâkût 4a/10

h. yaprak kınâ 3b/4

h. zümrüd 1b/7

halk: < Ar. Halk

h.+ uş gözine karşı 4a/6, 5a/9

hamîr: < Ar. Hamur; krş. hamur

h. 6b/15

ol h.+ den 7a/1

h. gibi 6a/10

hâmis: < Ar. Beşinci

faşl-ı h. 2a/12

hamse: < Ar. Beş

faşl h. aşer 6a/14

hamur: < Ar. hamîr: Hamur; krş. hamîr

h. mişâlî ola 6b/13

harc: < Ar. Harç yapma, yoğurma

h. êt- 3b/9

harez: < Ar. Ceviz (Juglans regia)

buçuk dirhem h. 5a/2

hattâ: < Ar. Hatta, bundan başka, fazla olarak, ta ki

h. 1b/6, 1b/11, 2a/3, 2a/9, 2a/10, 2a/15, 2b/6, 2b/7, 2b/8, 2b/14, 3a/7, 4a/9, 4a/13, 4a/15, 4b/1, 5b/3, 5b/4, 5b/13, 6a/1, 7a/2, 7a/11, 7b/2

havân: < Far. Havan

bir pāk h. içine 7b/2

havf: < Ar. Korku

h. 5b/10

hekîm: < Ar. Hekim, alim, filozof

Aristoṭālîs h.+ üş ma' rifeti 4b/11

h. Hermes-i Yünânî 4a/6

helâl: < Ar. Helal

h. minallâhdan 3b/9, 6a/4

her : < Far. Her

h. kıratı 4a/4

h. ne dürlü 2a/11

h. yöş 2a/7

Hermes: Hermes Trismegistus

H.-i Yûnânî 4a/6

hıfz: < Ar. Saklama, koruma, muhafaza etme

h. ét- 3b/10

Hind: Hindistan

H.+ den 3a/2

I

ışlan - : İslanmak

biraz 1.- mış 2a/14

İ

İbrişim: < Ar. İbrişim, bükülmüş ipek, bu ipekten yapılmış

i. 7a/8

yedi kat i. elekden 4b/8

İbtidâ: < Ar. İlk önce, en önce

i. 3b/3

iç : İç, herhangi bir şeyin içi

i.+ inde 1b/9, 2a/6, 3a/8, 5b/7

bir pāk timür kaşık i.+ inde 3a/15

bu kitâb i.+ inde 7b/9

timür kaşık i.+ inde 4b/5

i.+ indekini 6b/12

i.+ ine 1b/6, 1b/11, 2a/14, 2b/8, 2b/13, 3a/14, 4a/1, 4b/8, 6b/7, 7a/3, 7a/6

bir pāk beyâz fağfûrî çanak i.+ ine 4b/14

bir pāk havân i.+ ine 7b/2

bir şîşe i.+ ine 7b/3

bir şîşe kadeh i.+ ine 3a/4, 4a/12

bir yēni şîşe i.+ ine 6b/8

hadağ i.+ ine 6b/12

kaşınmış şu i.+ ine 2b/4

mez-kûruñ i.+ ine 2a/9

ol kûbur i.+ ine 6a/12

pamuğ i.+ ine 3a/10, 6a/3

sıcağ külüñ i.+ ine 4a/13

iç - : Bir şey, bir sıvıyı içine çekmek, emmek

i.- e 5b/5

içün: İçin

i. 5a/2

igne: İğne

i. 6b/14

iḥdā: < Ar. Bir

faşl i.   aşer 4b/4

iḥrāc: < Ar. Dışarı çıkarmak, çıkarılmak

i. olınmışdur 2a/11

iken: İken

i. 4a/10, 4a/15

iki : İki

i. 2b/1

i.+ sini 4a/12

i. dirhem 5a/14

bu i. eczāyı 2b/5

i. elim yakanda olsun 3a/12

i. vaḳıyye 5a/13, 5a/14

iki karındaş kanı: Kardeş kanı ağacı (Calamus draco)

i. 2b/4, 2b/15

i.+ yla 4a/12

ile : İle

i. 2a/6, 2a/8, 2a/14, 2a/15, 2b/6, 2b/15, 3a/1, 3a/10, 3b/6, 3b/13, 3b/15, 4a/1,
5a/4, 5a/6, 6a/13, 6b/3, 6b/13, 6b/14, 7a/3, 7a/8, 7b/12

 ilm: < Ar. İlim

 i. 7b/9

ince: İnce

i. 6b/7, 7a/11, 7a/13

bir i. b z 4a/14, 7a/7

i. b zden 2b/15, 3b/14, 5a/13, 7a/12

 ç  at i. b zden 3a/15, 5a/3

i. b r ncekden 3b/5

i. elekden 1b/8

 ç  at i. Elekden

6a/9

i. tel 6a/12

bir i. tel 6a/11

inc : İnci

i. 6b/6

i.+ yi 7a/13

i. şadefin ḡ bey zın 6b/6

ufa  i. 7a/11

indir -: İndirmek

i.- üp 1b/12, 2a/10, 2b/9, 3b/2

insân: < Ar. İnsan

i. nefesi gibi 7b/5

ise : İse

i. 1b/2, 1b/7, 1b/8, 1b/13, 2a/5, 2b/11, 2a/12, 2b/3, 3a/11, 3a/13, 3b/11, 4a/5, 4a/7, 4b/4, 5a/10, 6a/6, 6b/6

i.+ 7 3b/10, 4a/4, 4b/12, 5b/11, 6a/8, 7a/10, 7a/14

işnâ: < Ar. İki

faşl i. 'aşer 4b/12

iste -: İstemek

i.- digün gibi 5a/7

işbu: Bu, işte bu

i. mübârek yağı 7a/14

K

ķab: Kap

gümüşci ķ.+ ında 5b/8

ķaçan: Ne zaman, ne zaman ki

ķ. 3b/5, 3b/6, 4b/8, 5a/6, 7b/5

ķadar: Kadar; krş. dek

anu7 yarusı ķ. 2a/2, 2b/5

bir buçuķ cüz 'i ķ. 2a/7

bir cüz 'i ķ. 2a/13, 2b/4

bir çekirdek ķ. 2a/14

bir dirhem ķ. 3b/12

murâd eyledigin ķ. 3a/14, 3b/12

murâdu7 ķ. 2a/6, 2b/1, 2b/3, 4b/12, 6a/15, 6b/7

ne ķ. 1b/8, 6a/8

yarım cüz 'i ķ. 2a/13, 2a/8

yarım çekirdek ķ. 3b/7

yarım dirhem ķ. çivit 3b/13

ķadeh: < Ar. Kadeh, kase

ķ.+ i 4a/13

ķuyumcı ķ.+ ine 4a/8

toprak ķ.+ ler 4a/9

ķ.+ ü7 ağızına 4a/13

bir Şişe ķ. içine 3a/4, 4a/12

bir ğayrı ķ. 4a/9

gümüş eritdikleri toprak k. 2b/12
ol k. 3a/7

kāfūrī: < Ar. Kāfurdan yapılma

k. 4b/13

k. beyāz şīşeyi 5a/11

hālīş k. şīşeden 2a/5

k. şīşeyi 2a/12

kal -: Kalmak

k.- maduğdan sonra 7a/1

k.- maya 5b/4, 6a/1

k.- mayınca 5b/3

kamış: Buğdaygillerden, sulak, nemli yerlerde yetişen, boğumlu, sert gövdesi olan bitkiler (*Phragmites australis*)

k. yağna 3a/2

kāmīl: < Ar. Tam, bütün, noksansız, mükemmel, işlemi tamamlanmış olan

k. 2b/8, 2b/9, 3a/3, 3b/1, 3b/2, 3b/6, 4a/4, 4b/14, 4b/15, 5a/6, 5b/2, 5b/5, 6a/2,
6a/10

küll-i k. 4b/9

kapā -: Kapamak

k.- yasın 2b/14, 4a/9

k.- yup 3a/8, 6b/9

kapāk (ğ): Kapak

k.+ a 5b/1

karındaş: Kardeş

k. 7b/8

karışdır -: Karışdırmak

k.- arak 3b/6

k.- asın 4a/12, 6b/13

k.- duğda 4b/9

k.- up 2a/3, 3b/15

karşu: Karşı, -e doğru

halkuñ gözine k. 4a/6, 5a/9

kaşık: Kaşık

bir pāk timür k. içinde 3a/15

pāk timür k. içinde 2a/6

timür k. içinde 4b/5

kat -: Katmak

k.- asın 2b/7, 3b/12, 3b/14, 4a/1, 4a/11

ķ.- up 1b/5, 1b/9, 2a/15, 2b/9, 5b/7, 6b/3, 6b/4, 6b/8

ķat : Tabaka, kat

üç ķ. bürüncekdēn 5b/1

yēdi ķ. elekden 1b/10, 2b/6

yēdi ķ. ibrişim elekden 4b/8

üç ķ. ince bēzden 3a/15, 5a/3, 5a/13, 7a/11

üç ķ. ince elekden 6a/9

ķ. ķat 5a/5

bir ķ. 5a/4

ķat ķ. 5a/5

ķatrân: < Ar. Organik maddelerden kuru damıtma yoluyla elde edilen, sıvı yağ kıvamında, ağır, is kokulu, suda erimeyen bir madde

ķ. 3a/1

şarı ķ. 2b/14

bir miřķâl ķ.+ a 4a/11

ķavî: < Ar. Güçlü, etkili

ķ. âteş üzerinde 6a/15

ķ. âteş üzerine 4a/9

ķavuk (ġ): Mesane, sidik torbası.

bir sıcaķ řıġır ķ.+ inuġ sidigini 7a/5

ķayna -: Kaynamak

ķ.- miş ķinâ tozu 5a/1

ķ.- miş şu içine 2b/4

ķ.- miş şuda 1b/3, 2a/13

biraz ķ.- miş tuz 4b/7

ķaynat (d)-: Kaynatmak

ķ.- asın 4b/14, 5b/14, 6a/1

ķ.- up 5a/12

ķeçi: Keçi

k. derisinden 6a/11

ķehrubâr: < Far. Süs eşyası yapımında kullanılan, açık sarıdan kıvıla kadar türlü renklerde, yarı saydam, kolay kırılır ve bir yere hızlıca sürtüldüğünde hafif cisimleri kendine çeken, fosilleşmiş reçine, samankapan, kılķapan

k. 2a/12, 2b/2, 6a/6

ġâlîř ve muġliř ma' denî k. 6a/13

ķenz: < Ar. Hazine, define

řâġhibü 'l- k. ve 't-tışısmât 4a/5

ķepçe: < Far. Kepeç

timür k.+ de 2b/7

pāk timür k. içinde 1b/9

kerpiç: Kerpiç

k. 7b/3

kerre: < Ar. Defa, kez; krş. def a

nice biş k. 2b/2

sekizinci k. 2a/9

yedi k. 2a/1, 2a/12, 2a/7, 2b/4, 7b/7

üç k. 1b/3, 1b/5, 3b/5, 5a/11

kes -: Kesmek

k.- esin 2a/5, 2a/10, 2b/1, 2b/10, 3b/3, 3b/8, 4a/2, 4b/10, 5a/7, 6b/5

k.- üp 5b/9

keskin: Etkili, güçlü

yarım ertâl k. hâliş sirke 5b/2

k. sirke 5a/4

kezâlik: < Ar. Böylece, bunun gibi

k. 6a/8

kıll : Bazı hayvanların derisinde, insan vücudunun belli yerlerinde çıkan, üst deri ürünü olan ipliksi uzantı.

ķ. 5a/2

tomuz ķ.+ ıyla 6b/15

ķinnā: < Ar. ķinnā: Kına

ķaynamış ķ. tozu 5a/1

bir ķekirdek ķ. 3b/4

hâliş yaprak ķ. 3b/4

yaprak ķ. 1b/9

ķirāt: < Ar. Elmas, zümrüt vb. değerli taşların tartısında kullanılan, 0,20043 gramlık ağırlık ölçü birimi

her ķ.+ ı 4a/4

yegirmi dört ķ. 7b/8

ķırmız: < Ar. Kırmızı; krş. ķırmızı

ķ. âteş gibi 4a/10

ķırmızı: < Ar. Kırmızı; krş. ķırmız

ķ. ' aķiķ taşından 4b/5

ķ. âteş gibi 3a/7, 4a/10, 4a/15, 4b/2

ķ. âteş 2b/14

ķ. ķūħa 3a/10

bir ķ. yāķūt 4b/3

bir ķekirdek ķ. zerniħ 6b/3

ķ. zernîhi 5a/14

ķışa: Kısa

bir ķ. ĥamîr 6b/15

ķışırak: Dişi at

ķ. fişkısına 7b/4

ķiyâmet: < Ar. Hesap günü, mahşer günü, kıyamet günü

yevm-i ķ.+ de 3a/11

ķiyemet: < Ar. Değer

ķ.+ i ölmez 5a/8, 6b/5

ķiyemtlü: < Ar. – T. Değerli

bahâda ağır ve ķ. taş 5b/11

ķız -: Isıtılan veya ısınan bir nesnenin sıcaklığı çok artmak

ķ.- duķda 4b/15

ķ.- miş 3a/6

ķızdır -: Isıtmak, hararetlendirmek

ķ.- asın 4b/15

ķ.- up 1b/3, 1b/4, 5a/11, 6a/15, 7b/6

ķızgın: Çok ısıtılmış, kızdırılmış

mezkûr ķ. yüzük taşını 3a/5

ķi : < Far. Ki

k. 2b/2, 3b/8, 4a/10, 4b/3, 5a/2, 5a/8, 5b/10, 6a/3, 6a/13, 6b/5, 6b/6, 7a/9, 7b/7
gerekdür k. 2a/5, 2b/11, 2b/14, 3a/13, 3b/11, 4a/8, 4b/4, 4b/12, 5a/11, 5b/6,

5b/11, 6a/6, 6a/8, 6a/15, 7a/11, 7a/15

ķimse: Herhangi bir kişi

k.+ ye 3b/10

ķirli: Kirli

k. 4b/6

ķitâb: < Ar. Kitap

bu k. içinde 7b/9

ķor : İyice yanarak ateş durumuna gelmiş odun parçası.

mürver ağacının ķ.+ ında 4b/15

ķoy -: Koymak, bırakmak, eklemek

ķ.- asın 1b/6, 1b/11, 2a/10, 2b/1, 2b/8, 2b/13, 3a/4, 3a/6, 3a/7, 3a/9, 3a/10, 4a/8,
4a/13, 4a/14, 4b/1, 4b/9, 4b/14, 5a/5, 5b/1, 5b/12, 5b/13, 5b/15, 6a/3, 6a/11, 6b/10,
6b/12, 7a/1, 7a/3, 7a/7, 7b/6

ķ.- sağ 4a/10

ķ.- up 3a/14, 3b/3, 4a/13, 4a/15, 4a/9, 5b/2, 6a/9, 6b/8, 7a/6, 7a/7, 7b/2, 7b/3

ķöpük(g): Köpük

k.+ i 2a/15

ķubur: İçi boş, dar ve uzun sağlam kap

ol ķ. iine 6a/12

bir uzun ķ. 6a/11

ķurit (d)-: Kurutmak

ķ.- asın 5b/7

ķ.- up 2a/15

ķurşak(ğ): Kursak

ķ.+ ında 6a/2

ķ.+ ını 7a/2

ķurut -: Kurutmak

ķ. 5b/6

ķ.- duķda 5b/6

ķuvvet: < Ar. G, etki

furunuķ ķ.+ i 7a/1

ķuyumcı: Kuyumc

ķ. ķadehine 4a/8

ķkrt (d): < Far. ggird: Kkrt

k. 2a/13

miskī k.+ den 5a/13

k.+ i 5a/15

bir mişķāl k. 6a/7

ķl : Kl

mrver aēacı k.+ i 5b/15

mrver aēacınıķ k.+ inden 3b/14

k.+ iyle 5a/9

acı aēac k.+ iyle 5b/9

mezķr k.+ iyle 6a/3

mrver aēacınıķ k.+ iyle 4a/3

mrver k.+ iyle 4b/13, 5a/12

sıcaķ k.+ uķ iine 4a/13

ķll: < Ar. Btn, hep

k.-i kmil 4b/9

ķpe: Kpe

k. 3b/7

yzk ve k. taşları 5b/8

L

lkin: < Ar. Lakin, fakat; krş. velkin

l. 3b/4

la'1: < Ar. Lal taşı

l. 1b/13

hâliş ve muhliş mülûkî l. 6b/5

mülûkî l. 6a/14

lekâ: < Ar. Değersiz nesne

l. 7b/6

M

ma' denî: < Ar. Madenden yapılmış, madensel

m. 5b/10, 7a/9

hâliş ve muhliş m. kehrubâr 6a/13

mağnîsâ: < Far. Cam ustaları tarafından kullanılan çok yumuşak renkli bir taş

m. 1b/3

ma' rifet: < Ar. Bilim, bilgi, ustalık

m. 7b/9

Aristoṭālîs ḥekîmüñ m.+ i 4b/11

ma' şüm: < Ar. Günah ve kabahatten uzak olan küçük çocuk

m. sidigiyle 3a/9

merḥamet: < Ar. Merhamet

m. 3b/9, 6a/5

mermer: < Ar. Mermer

m.+ i 3b/7

pâk m.+ üñ üzerine 1b/12

bir pâk m. taş üzerine 4b/9

pâk m. taş üzerine 2b/9

m. taş 5b/8

pâk m. üzerinde 2a/10

beyâz m. üzerine 3b/2, 5a/7

pâk m. üzerine 1b/6, 2a/4, 6b/4

mermerî: < Ar. Mermere ait

m. 4a/1

mesâkin: < Ar. Çok fakir olanlar

m. 3b/9

mezkûr: < Ar. Adı geçen, zikrolunmuş

m.+ da 4b/15

m.+ uñ içine 2a/9

- m. eczāyı 4a/13
m. kızgın yüzük taşını 3a/5
m. küliyle 6a/3
m. şuda 7b/6
m. şuya 6b/2
m. şīşeyi 4b/15, 5a/12
m. yüzük taşını 2b/13

mildan(مِلْدَان): Bir tür yumuşak karıştırıcı? krş. mildān
gümüş m. 3b/6

mildān(مِلْدَان): Bir tür yumuşak karıştırıcı?; krş. mildan
bir gümüş m. 6b/12
gümüş m. 3b/15

minallāh: < Ar. Allah'tan
helāl m.+ dan “ Allah'tan (gelen) helal (şeyler)den” 3b/9, 6a/4

mişālī: < Ar. Benzer, gibi
hamur m. ola 6b/13

mişkāl: < Ar. Miskal, dirhemin üçte bir değerinde bir ağırlık ölçüsü
bir m. kaṭrāna 4a/11
bir m. kükürt 6a/7
bir m. naṭrūn 6a/7
bir m. rāstıq taşı 6a/6
yarım m. naṭrūn 4b/7
bir m. 4b/3
yarımşar m. 4b/7
yégirmi m. 6a/8

miski: < Ar. Misk gibi siyah renkli
m. kükürtden 5a/13

muḥkem: < Ar. Sağlam, sıkı, güçlü, kuvvetli
m. 1b/5, 1b/8, 1b/10, 2a/4, 2a/6, 2a/8, 2b/5, 2b/15, 3a/14, 3b/5, 3b/12, 3b/14,
4b/5, 5a/1, 5a/3, 5a/13, 5a/15, 6a/9, 6b/1, 6b/7, 6b/9, 7a/11, 7b/2

muḥliş: < Ar. Halis, katkısız
ḥālīş ve m. altun 7b/7
ḥālīş ve m. elmās 5b/9, 6a/3
ḥālīş ve m. mülūkī elmās 2b/10
ḥālīş ve m. mülūkī zümrüd 5a/7
ḥālīş ve m. ma^c denī kehrubār 6a/13
ḥālīş ve m. mülūkī la^c 1 6b/5
ḥālīş ve m. yāḳūt 1b/12, 4b/10

Hazâ Kitâb-ı Şanâyi' i Hâfiyye

hâliş ve m. yeşil yâkût 3b/8

murâd: < Ar. Arzu, istek; maksat

m. êt- 2a/11, 4b/12, 5b/11, 6a/8, 7a/10, 7a/14

m.+ uñ 1b/8

m.+ uñ kadar 2a/6, 2b/1, 2b/3, 4b/12, 6a/15, 6b/7

m.+ uñ üzere 2a/4, 2b/9, 3b/2, 4a/2, 4b/10, 6a/12, 6b/14

m. eylediğın kadar 3a/14

m. olın- 1b/2, 1b/7, 1b/13, 2a/5, 2a/12, 2b/3, 2b/11, 3b/11, 3a/13, 4a/7, 4b/4,
5a/10, 6a/6, 6a/14, 6b/6

mübârek: Ar. Bereketli, değerli

işbu m. yağı 7a/14

mücerreb: < Ar. Tecrübe edilmiş, denenmiş

m.+ dür 4a/6

mülâyim: < Ar. mülâ'im:Yavaş, şiddetli olmayan

hâfif ve m. âteş 5b/14

m. âteş üzerinde 5b/15

mülâzemet: < Ar. Bir şeye ayrılmaz şekilde eklemek, ilave etmek

m.+ ini 3b/1

mülûki: < Ar. Padişahlara layık

m. 4a/11, 5b/10, 7a/9

hâliş ve muhliş m. elmâs 2b/10

m. la'1 6a/14

hâliş ve muhliş m. la'1 6b/5

hâliş ve muhliş m. zümürd 5a/8

elmâs-ı m. 5b/11

mürver: < Far. Hanımeligillerden, yaprakları karşılıklı, demet durumundaki beyaz çiçeklerinden hekimlikte yararlanılan, meyvesi zeytine benzer bir ağaççık (Sambucus nigra)

m. 5a/8

m. ağacı küli 5b/15

m. ağacın uñ korında 4b/15

m. ağacın uñ külinden 3b/14

m. ağacın uñ küliyle 4a/3

m. küliyle 4b/13, 5a/12

müyesser: < Ar. Kolaylıkla olan, kolaylıkla yapılan

naşib ve m. 7b/10

N

na'let: < Ar. lâ'net: Tanrı'nın sevgi ve ilgisinden yoksun olma, beddua

n. 4a/5

naşib: < Ar. Allah'ın kısmet ettiği şey

n. ve müyesser 7b/10

natrūn: < Ar. Hidratlı doğal sodyum karbonat

n. 2a/14, 3b/1, 3b/3

bir dirhem n. 5a/5

bir mişkāl n. 6a/7

biraz n. 1b/9, 2a/6, 3b/12

biraz n. 3a/14, 6b/7

yarım mişkāl n. 4b/7

nā'il: < Ar. Erişmiş, ulaşmış

n.-i devlet 7b/11

ne : Ne

her n. dürlü 2a/11

n. kadar 1b/8, 6a/8

nefes: < Ar. Soluk

insān n.+ i gibi 7b/5

nefs: < Ar. Kendi

n.+ e 5b/10

nice: Çok, birçok

n. biñ kerre 2b/2

nişadır: < Far. Nişadır, amonyak tuzu

n.+ ı 7b/2

beyāz n.+ ı 5a/15

beyāz n. 7a/15

noқта: < Ar. Herhangi bir şeyin parçası

n. noқта 5b/5

O

o : O; krş. ol

o. çanaқта olan 5b/2

ol - : Olmak, bulunmak, meydana gelmek; krş. bol-

o.- a 1b/13, 2b/10, 2b/14, 3a/5, 3a/7, 3b/4, 4a/10, 4b/2, 4b/5, 4b/13, 6a/10, 7b/3

ḥamur mişkālī o.- a 6b/13

pāk o.- a 5a/14

o.- an 3a/8

o çanaқта o.- an 5b/2

o.- dıgıñda 7b/11

o.- duқта 1b/6, 2b/9, 3b/6, 7b/7

Hazâ Kitâb-ı Şanâyi' i Hâfiyye

bal gibi o.- duğda 2a/9
berâber o.- duğda 4a/1
bir o.- duğda 1b/12, 2a/4
hal o.- duğda 3a/3
taḥîṅ gibi o.- duğda 2a/15
o.- maya 4b/6, 5a/14
o.- maz 4a/4, 4b/3, 6a/14
bahâ o.- maz 4b/11, 7a/9
üzerine gelür o.- maz 2b/2, 3b/8, 4a/11, 6a/4
o.- mış 4b/3
tecribe o.- mışdur 2b/2
iki elim yaḳaḳda o.- sun 3a/12
ziyâde o.- sun 4a/3
cümle bir o.- up 4b/9
o.- ur 1b/7, 3b/8, 4a/10, 4b/11, 5a/8, 5b/10, 6a/3, 6a/13, 6b/5, 7a/9, 7a/13, 7b/5,

7b/7

bal gibi o.- ur 2b/6
bâṭıl o.- ur 3b/10
ṭâḥîṅ gibi o.- ur 3a/4
‘amelün baṭṭâl o.- ur 6a/5
ṭama‘ kâr o.- ur 6a/5

ol : O; krş. O

o. 7a/4
o.+ dur 2b/2
o. ḥamîrden 7a/1
o. ḳadeḥ 3a/7
o. ḳubur içine 6a/12
o. şuları 5b/3
o. şeyden 2b/1
o. şeylerden 5b/4
o. yarım 5b/4
o. zamân 3b/7

olm -: Olunmak, edilmek

şekk o.- maya 1b/13
perdâh o.- mış 5a/6
iḥrâc o.- mışdur 2a/11
tertîb o.- mışdur 1b/1
murâd o.- ur 1b/2, 1b/7, 1b/13, 2a/5, 2a/12, 2b/3, 2b/11, 3a/13, 3b/11,

4a/7, 4b/4, 5a/10, 6a/6, 6b/6

murād o.- ursa 6a/14

on : On; krş. 'aşer

o. dördinci gün 6b/11

o. sekiz faşl 1b/1

orfa: Orta

o.+ sında 6a/11

o.+ sını 6b/14

ot : Ot

o. 5a/2

Ö

öd : Safra

şığır ö.+ iyle 2a/3, 2a/8

öl - : Değerini yitirmek, bitmek

kıymeti ö.- mez 5a/8, 6b/5

ört -: Örtmek, kaplamak,

ö.- e 4a/13, 4a/15, 5b/14

ö.- sin 3a/8

P

pāk:< Far. Temiz

p. 3a/9, 4b/5, 7a/3, 7a/8

bir p. beyâz fağfūrî çanağ içine 4b/14

bir p. çanağa 7a/6

bir p. hadağ içine 6b/12

bir p. havân içine 7b/2

p. mermer taş üzerine 2b/9

bir p. mermer taş üzerine 4b/9

p. mermer üzerinde 2a/10

p. mermer üzerine 1b/6, 2a/4, 6b/4

p. mermerüñ üzerine 1b/12

p. ol- 5a/14

p. şîşe çanağda 3a/3

bir p. şîşe 5b/1

bir p. timür kaşık içinde 2a/6, 3a/15

p. timür kepçe içinde 1b/9

palaz: Güvercin vb. bazı kuş yavrularının civcivlikten sonraki durumu

bir gögercin p.+ ina 6a/2, 7a/4

pamuk: < Far. Pamuk

p. içine 3a/10, 6a/3

parmak: Parmak

p.+ ina 6b/13

dört p. taşı 5b/13

pek: Çok, fazla

p. 7a/4

perdâh: < Far. perdâht: Parlatma, parlaklık verme

p. ôt- 3a/10, 3b/7, 5a/9, 5b/9, 6a/3

p. olın- 5a/6

pırâşa: < Rum. Pırasa

p. 2a/7, 6b/1

p. şuyına 2a/1

piş -: Pişmek

p.- e 7a/2

p.- meden 7a/4

p.- üp 7a/1

pişir -: Pişirmek

p.- esin 7a/3, 7b/1

pūta: < Far. būte: Pota

p.+ da 5b/7

bir gümüşi p.+ sı 2b/12

bir ğayrı p. 2b/13

R

râbi': < Ar. Dördüncü; krş. dördüncü

faşl-ı r. 2a/5

rahmet: < Ar. Merhamet etme, esirgeme

r.+ u'llâhi 'aleyhi 3a/12

râstık: < Far. râsuht: Rastık

r. taşı 2b/15, 4a/11, 6a/7

reng: < Far. Renk

r.+ ini 2a/10

rivâyet: < Ar. Bir olay, bir haber veya sözü nakletme

bir r.+ de 5b/13

rūzgār: < Far. Rūzgar

r. 5b/6, 7a/12

S

sâ'at: < Ar. Saat

s. 7a/5

çömlükten çıkardığı s. 6a/1

yegirmi dört s. 6a/10

şabâh: < Ar. Sabah

ş. 7a/6

ş.+ da 5b/4

sâbi: < Ar. Yedinci; krş. yedinci

faşl-ı s. 2b/11

saç -: Saçmak, serpmek, dökmek

s.- asın 5a/5

şadef: < Ar. Sedef, inci kabuğu

incü ş.+ inüñ beyâzın 6b/6

sâdis: < Ar. Altıncı

faşl-ı s. 2b/3

şâfîm () : ?

ş. 4b/6

şâhib: < Ar. Bir iş yapmış, üstlenmiş veya bir eser ortaya koymuş kimse

ş.+ ü'l- kenz ve 't-tılısmât 4a/5

şakın -: Sakınmak

ş.- up 4a/15

sâlis: < Ar. Üçüncü

faşl-ı ş. 1b/13

şâmin: < Ar. Sekizinci; krş. sekizinci

faşl-ı ş. 3a/13

saña: Sana

s. 7b/9, 7b/10

şan'at: < Ar. Sanat, hüner, zanaat

Semerķandî ş.+ ından 2a/11

şanâyi: < Ar. Hünerler, zanaatlar, sanatlar

ş.-i hafıyye 1b/1

şâni: < Ar. İkinci

faşl-ı ş. 1b/7

şar -: Sarmak

ş.- asın 6a/13

ş.- up 6b/14, 7a/1

şarı: Sarı; krş. şaru

ş. 2a/13, 2a/15

- ş. kaṭrân 2b/14
şaru: Sarı; krş. şarı
ş.+ sından 7b/1
yumurṭa ş.+ sıyla 5b/6
seb'a: < Ar. Yedi; krş. yedi
faşl s. 'aşer 7a/10
sekiz: Sekiz; krş. şemân
on s. faşl 1b/1
sekizinci: Sekizinci; krş. şâmin
s. kerre 2a/9
şelâse: < Ar. Üç; krş.
faşl ş. 'aşer 5a/10
şemân: < Ar. Sekiz; krş. sekiz
faşl ş. 'aşer 7a/14
Semerḳandî: Semerkant'a ait
S. şan'atından 2a/11
sıcak: Sıcak
s. 4b/2
s. külüñ içine 4a/13
bir s. şıḡır ḳavuḡınuñ sidigini 7a/5
şıḡır: Sığır
bir sıcak ş. ḳavuḡınuñ sidigini 7a/5
ş. ödiyle 2a/3, 2a/8
şık -: Bir şeyin suyunu, yağını, sıvı kısmını basınçla çıkarıp akıtmak
ş.- up 6b/1
sır : < Ar. Gizli tutulan şey, sır
s.+ rını 3b/10
s.-ı 'acayib 7a/10
şıva -: Sıvamak
ş.- yasın 7b/3
sidik: Sidik, idrar
bir sıcak şıḡır ḳavuḡınuñ s.+ ini 7a/5
ma'şüm s.+ iyle 3a/9
sirke: < Far. Sirke
hâliş s.+ de 1b/4
ertâl s.+ yi 5b/5
yarım ertâl s.+ ' 5b/3
keskin s. 5a/4

yarım erṭāl keskin ḥāliš s. 5b/2

sitilküb(): ?

s. 4b/6

sitte: < Ar. Altı

faşl s. ʿaşer 6b/6

şoğan : Soğan (Allium cepa)

beyâz ş. şuyı 7a/8

şonra: Sonra

ş. 3a/9, 7a/2

qalmaduqdan s. 7a/1

söyündür -: Söndürmek

s.- esin 1b/3, 1b/4, 2a/13, 5a/1, 6b/1, 7b/7

s.- üp 5a/12

şu : Su

s. 4b/14

ş.+ da 1b/4, 7b/6

qaynamış ş.+ da 1b/3, 2a/13

ol ş.+ ları 5b/3

ş.+ ya 7b/1

mezkür ş.+ ya 6b/2

acı ağac ş.+ yı 5b/13

beyâz şoğan ş.+ yı 7a/8

yarım erṭāl tatlı ş.+ yı 4b/13

zincifre ş.+ yı 2a/14

pırâşa ş.+ yına 2a/1

pırâşa yaprağı ş.+ yına 2a/7

ş.+ yında 6b/1

baqqam ş.+ yu 2b/6

daqlarda damlayan ş.+ yu 5a/11

ekşi turunc ş.+ yu 6b/8

ş.+ yunu 6b/10

qaynamış ş. içine 2b/4

ğayrı ş. 6b/10

tuzlu ş. 7a/3

sür -: Bir maddeyi bir yüzey üzerine bir tabaka olarak yaymak

s.- esin 5a/12

Ş

şehîr: < Ar. Şan ve şeref sahibi, meşhur
v 'allâhu a' lem ve ş. 4a/7

şekk: < Ar. Şüphe, tereddüt
ş. olmaya 1b/13

şeksiz: < Ar. – T. Şüphesiz; krş. şübhesiz
ş. 7a/13

şerîf: < Ar. Mübarek, şerefli
fî- dühn-i ş. 7a/14

şey : < Ar. Nesne, madde
ol ş.+ den 2b/1
ol ş.+ lerden 5b/4
bir ş. ' 5b/3, 5b/4, 6a/1

şeyh: < Ar. İleri gelen kimse
ş. Elvâlî 3a/12

şîşe: < Far. Şişe
ş. 4b/1
ş.+ den 2a/6, 5a/5
ş.+ nüñ ağzına 7b/6
ş.+ nüñ dibine 3a/6
ş.+ yi 2a/3, 2a/9, 2b/1, 6b/11, 7b/4
kâfûrî beyâz ş.+ yi 5a/11
kâfûrî ş.+ yi 2a/12
mezkûr ş.+ yi 4b/15, 5a/12
pâk ş. çanağda 3a/3
bir ş. içine 7b/3
bir yêñi ş. içine 6b/8
bir ş. kadeh içine 3a/4, 4a/12
billûr ş. 4b/13
bir pâk ş. 5b/1
hâliş ş. 1b/2, 1b/13

şübhesiz: < Ar. – T. Kuşkusuz, şüphesiz; krş. şeksiz
ş. 7a/13

şükr: < Ar. Tanrı'ya duyulan minneti dile getirme
e 'ş-ş.+ u 'llâh 7b/8

T

ta' alâ: < Ar. Yüce anlamına gelen, Allah adıyla birlikte kullanılan saygı kelimesi.

hâk t. 7b/10

ṭahīn: Öğütülmüş tahıl; krş. ṭahīn

ṭ. gibi ol- 2a/15, 7b/2

ṭāhīn: < Ar. Öğütülmüş tahıl; krş. ṭahīn

ṭ. gibi ol- 3a/3

ṭahkīk: < Ar. Tam olarak, eksiksiz

t. 4b/8

ṭālib: < Ar. Talep eden

ey ṭ. 7a/11

ṭama' kār: < Ar. – Far. Açgözlü

ṭ. olursay 6a/5

tamām: < Ar. Tamam, tam

t. 7b/7

tāsi': < Ar. Dokuzuncu

faşl-ı t. 3b/11

taş : Taş

ṭ. 3a/6, 3b/13, 4b/2

ṭ.+ ı 3a/8, 4a/15

billür ṭ.+ ı 4a/15

bir yapılmış yüzük ṭ.+ ı 4a/8

dört parmak ṭ.+ ı 5b/13

küpe ṭ.+ ı 3b/8

rāstıḡ ṭ.+ ı 2b/15, 4a/11, 6a/7

yüzük ṭ.+ ı 2a/5, 2a/10, 2b/10, 3b/3, 3b/7, 4a/2, 5a/7, 5b/12, 6b/5

kırmızı 'aḡıḡ ṭ.+ ından 4b/5

bir billür yüzük ṭ.+ ını 2b/11

mezkūr kıztğın yüzük ṭ.+ ını 3a/5

mezkūr yüzük ṭ.+ ını 2b/13

yüzük ṭ.+ ları 4b/10

yüzük ve küpe ṭ.+ ları 5b/8

ṭ.-ı zencār 6a/7

bir pāk mermer ṭ. üzerine 4b/9

pāk mermer ṭ. üzerine 2b/9

bahāda ağır ve kıymetlü ṭ. 5b/11

bir yēni ṭ. 5b/12

mermer ṭ. 5b/8

ṭatlı: Acı olmayan, acı karşıtı

yarım ertāl ṭ. şuyı 4b/13

tāze: < Far. Taze, yeni

- t. at fişkıasına 6b/9
t. kışıraq fişkıasına 7b/4
tecrıbe: < Ar. Tecrübe, deneme, sına
t. ol- 2b/2
tel : < Er. Tel, türlü metallerden yapılmış ince uzun nesne
bir ince t. 6a/11
ince t. 6a/13
tencere: < Ar. Tencere
bir çömlek t.+ ye 5a/4
tertîb: < Ar. Tertip, düzen
t. olın- 1b/1
tılsımât: < Ar. Tılsımlar
şâhibü 'l-kenz ve 't- t. 4a/5
timür: Demir
t. kaşık içinde 4b/5
bir pāk t. kaşık içinde 3a/15
pāk t. kaşık 2a/6
pāk t. kepçe içinde 1b/9
t. kepçede 2b/7
tokın -: Dokunmak, değmek, temas etmek
t.- a 4a/14
t.- maya 4b/1, 7a/12, 7b/1
tokuz: Dokuz
t. derece 6a/2
toldır -: Doldurmak
t.- asın 6b/8
tomuz: Domuz
t. kıılıyla 6b/14
toprak(ğ): Toprak
t.+ ı 5a/14
gümüş eritdükleri t. kadeh 2b/12
t. kadehler 4a/9
toz : Toz, çok küçük parçacıklara bölünmüş olan herhangi bir madde
kaynamış kınâ t.+ ı 5a/1
tök -: Dökmek; krş. dök-
t.- esin 1b/7, 1b/12, 2a/1, 2a/7, 2b/4, 3b/2, 3b/6, 6b/2, 7a/13
t.- mek 5a/2
t.- üp 2a/4, 3b/15, 4a/2, 5a/7, 5b/8, 6a/12, 6b/4, 7a/5

tır -: Durmak

tır.- a 3a/9, 6a/10, 6b/9, 6b/11, 7a/6, 7a/7, 7b/5

tır.- duğda 6a/2

tır.- sın 4b/1

tırunc: Turunç (*Citrus aurantium amara*), bu ağacın meyvesi

ekşi tır. suyu 6b/8

tırutun -: Edinmek, rağbet etmek

tır.- duğlarıdur 5a/3

tuz : Tuz

biraz kaynamış t. 4b/7

tırzlu: Tuzlu

tır. şu 7a/3

tütün: Duman, buhar

t.+ i 1b/6

U

ufak: Ufak, küçük

u. incü 7a/11

uzun: Uzun

bir u. kubur 6a/11

Ü

üç : Üç; krş. şelâse

ü.+ ini 1b/10

bu ü.+ ini 3b/13, 5a/3

ü. def^a 1b/4, 6b/1

ü. dirhem zencâr 5a/2

ü. dirhem 5a/1, 5b/15

bu ü. eşyâyı 3b/5

ü. gün 7b/4

ü. kat bürüncekdenden 5b/1

ü. kat ince bēzden 3a/15, 5a/3

ü. kat ince elekden 6a/9

ü. kat 5a/13, 7a/11

ü. kerre 1b/3, 1b/5, 3b/5, 5a/11

üzer: Üst

ü.+ inde 5b/14

ķavī âteş ü.+ inde 6a/15

mülâyim âteş ü.+ inde 5b/15

pāk mermer ü.+ inde 2a/10

Hazâ Kitâb-ı Şanâyi' i Hâfiyye

ü.+ ine 1b/6, 2a/3, 2b/13, 3a/4, 3a/6, 3a/8, 3b/1, 3b/15, 4a/2, 4a/9, 4b/1, 4b/3, 4b/11, 5a/5, 5b/8, 5b/13, 5b/14, 6b/8, 6b/15, 7a/7, 7a/9

beyâz mermer ü.+ ine 3b/2, 5a/7

bêzüñ ü.+ ine 4a/15

bir pāk mermer taş ü.+ ine 4b/9

bürüncek ü.+ ine 3a/7

ķavî âteş ü.+ ine 4a/9

pāk mermer taş ü.+ ine 2b/9

pāk mermer ü.+ ine 2a/4, 6b/4

pāk mermerüñ ü.+ ine 1b/12

ü.+ ine gelür olmaz 2b/2, 3b/8, 4a/3, 4a/11, 6a/4, 6a/13

üzre: Üzere, üzerine

ü. 1b/1

murâduñ ü. 2a/4, 2b/9, 3b/2, 4a/2, 4b/10, 6a/12, 6b/14

V

vakıyye: < Ar. Okka, yaklaşık dört yüz dirhemlik ağırlık ölçüsü

bir v. 1b/3

iki v. 5a/13, 5a/14

v'allâhi: < Ar. Allah için, Allah hakkı için anlamına gelen yemin sözü

v. 4a/4

v'allâhu: < Ar. Vallahi

v. a^ç lem 2b/10, 5a/10, 6a/14, 6a/6, 7a/9

v. a^ç lem ve şehîr 4a/7

var : Var

v. 1b/8

ve : Ve

v. 1b/4, 1b/5, 1b/8, 1b/9, 1b/10, 1b/11, 2a/1, 2a/2, 2a/7, 2a/8, 2a/11, 2a/13, 2b/4, 2b/5, 2b/6, 2b/8, 2b/13, 2b/14, 2b/15, 3a/1, 3a/5, 3a/6, 3a/10, 3a/14, 3a/15, 3b/1, 3b/2, 3b/4, 3b/7, 3b/9, 3b/10, 3b/12, 3b/13, 3b/14, 4a/1, 4a/2, 4a/5, 4a/6, 4a/8, 4a/9, 4a/10, 4a/11, 4a/12, 4a/13, 4a/15, 4b/1, 4b/2, 4b/6, 4b/7, 4b/11, 5a/2, 5a/4, 5a/5, 5a/7, 5a/9, 5a/12, 5a/14, 5a/15, 5b/1, 5b/4, 5b/8, 5b/10, 5b/15, 6a/4, 6a/5, 6a/7, 6a/11, 6b/3, 7a/2, 7a/3, 7a/4, 7a/5, 7a/8, 7a/9, 7a/12, 7a/13, 7b/1, 7b/2, 7b/3, 7b/6, 7b/9

v. ammâ 4a/14, 7b/8

v. dañı 1b/3, 1b/9, 1b/11, 2a/3, 2a/13, 2b/7, 2b/12, 2b/14, 3a/2, 3a/3, 3a/4, 3a/8, 3b/14, 3a/15, 4a/2, 4b/2, 4b/6, 4b/13, 4b/15, 5a/1, 5a/4, 5a/5, 5a/6, 5a/8, 5a/13, 5b/1, 5b/5, 5b/7, 5b/12, 5b/14, 6a/1, 6a/10, 6a/12, 6b/1, 6b/2, 6b/4, 6b/7, 6b/9, 6b/10, 6b/12, 6b/13, 6b/15, 7a/3, 7a/4, 7a/6, 7a/7, 7a/12, 7a/15, 7b/1, 7b/4

v. eger 6a/5

- bahāda ağır v. kıymetlü taş 5b/11
yüzük v. küpe taşları 5b/8
ḥālīş v. muḥliş altun 7b/7
ḥālīş v. muḥliş elmās 5b/9, 6a/3
ḥālīş v. muḥliş ma‘ denī kehrubār 6a/13
ḥālīş v. muḥliş mülūkī elmās 2b/10
ḥālīş v. muḥliş mülūkī la‘l 6b/5
ḥālīş v. muḥliş yāḳūt 1b/12, 4b/10
ḥālīş v. muḥliş yeşil yāḳūt 3b/8
ḥafīf v. mülāyim āteş 5b/14
naşīb v. müyesser 7b/10
v ‘allāhu a‘lem v. şehir 4a/7
şāhibü ‘l-kenz v.+ ‘t- tılısmāt 4a/5
velākin: < Ar. Ama, fakat
v. 3a/5, 3a/6, 3b/3, 4b/2, 4b/5, 5b/6, 7a/12
vér -: Vermek
v.- esin 3b/9
cilā v.- esin 4a/3
v.- mez 3b/10
v.- üp 4a/6, 5a/9, 6a/4, 7a/8
v.- ürseş 3a/11
veyāḥūd: < Ar.+ Far. Veya, ya da
v. 5a/8, 7b/4
Y
yād: < Far. Anma, hatırlama
y. ət-7b/13
yağ: Yağ
y. 3a/8, 4a/10, 4a/14, 4a/15, 4b/2
y.+ ı 4a/11
belesān y.+ ı 2b/15
işbu mübārek y.+ ı 7a/14
ḳamış y.+ ına 3a/2
belesān y.+ ını 3a/1
yağla -: Yağlamak
y.- yup 5b/7
yāḥūd: < Far. Yahut
y. 6b/14
yaḳ -: Yakmak

y.- up 5a/6

yaqa: Giysilerin boyna gelen, boynu çeviren bölümü
iki elim y.+ ında olsun 3a/12

yâkût: < Ar. Yakut, değerli süs taşı

y. 2b/11, 4a/7, 4b/4

y.-i âsmâni 3b/11

bir kırmızı y. 4b/3

hâliş ve muhliş y. 1b/12, 4b/10

hâliş ve muhliş yeşil y. 3b/8

hâliş y. 4a/10

yeşil y. 1b/7, 3a/13

ya'ni: < Ar. Yani

y. 2b/12, 5b/8, 6b/12

yap -: Yapmak

y.- dığın 2b/7

y.- mak 1b/2, 1b/7, 1b/13, 2a/5, 2a/12, 2b/3, 2b/11, 3a/13, 3b/11, 4a/7, 4b/4,
4b/12, 5a/10, 5b/11, 6a/6, 6a/8, 6a/14, 6b/6, 7a/14

y.- up 3b/9

yap: Yavaş; yapça

y. yap 7a/2

yapça: Yavaş; krş. yap

y. yapça 3b/15

yapıl -: Yapılmak, meydana getirilmek

bir y.- mış yüzük taşı 4a/8

yaprak(ğ): Yaprak

pırâşa y.+ ı şuyına 2a/7

pırâşa y.+ ını 6b/1

y. kınâ 1b/9

hâliş y. kınâ 3b/4

yâr : < Far. Dost, arkadaş

ey y. 7a/14

yarı: Yarı, yarım; krş. yaru, yarım

hattâ y. 4b/1

y. gün 4b/2

yarım: Yarım; krş. yarı

y. cüz'i kadar 2a/13, 2a/8

y. çekirdek cîva 4a/1

y. çekirdek ezilmiş cîva 5b/7, 6b/4

- y. çekirdek kadar cīvayla 3b/6
y. dirhem kadar çivit 3b/13
y. dirhem ezilmiş cīva 1b/5
y. dirhem zencār 5b/14
y. erṭāl acı ağac şuyı 5b/12
y. erṭāl keskin ḥālīş sirke 5b/2
y. erṭāl sirke³ 5b/3
ol y. erṭāl sirkeyi 5b/4
y. erṭāl tatlı şuyı 4b/13
y. güne dek 3a/9
y. mişḳāl naṭrūn 4b/7

yarımşar: Yarımşar

- y. mişḳāl 4b/7

yarı : Yarım; krş. yarı, yarım
anuḡ y.+ sı kadar 2a/1, 2b/5

yay -: Yaymak

- y.- up 6b/14

yé -: Yemek

- y.- yüp 6a/4

yédi: Yedi; krş. seb^c a

- y. gün daḥı 6b/11
y. gün 6b/9, 7a/7, 7b/4
y. kat elekden 1b/10, 2b/6
y. kat ibrişim elekden 4b/8
y. kerre 2a/1, 2a/7, 2a/12, 2b/4, 7b/7

yédinci: Yedinci; krş. sābi^c

- y.+ nci günü 6b/10

yégirmi: Yirmi

- y. dört kırāt 7b/8
y. dört sā^c at 6a/10
y. mişḳāl 6a/8

yéñi: Yeni

- bir y. çanağı 5b/6
bir y. çömlege 6a/9
bir y. şīşe içine 6b/8
bir y. taş 5b/12

yérine: . Bir şeyin yerini almak üzere

- y. 5a/2

yeşil: Yeşil

y. yâkût 1b/7, 3a/13

hâliş ve muhliş y. yâkût 3b/8

yetim: < Ar. Yetim, babası ölmüş (çocuk), babasız

y. 6a/4

yevm: < Ar. Gün

y.-i kıyâmetde 3a/11

yine: Tekrar, yine

y. 2b/11

yoğrul -: Yoğrulamak

y.- mış 2a/9

yoğur -: Yoğurmak

y.- asın 2b/6

yöğ: Yüz, taraf, cephe

her y. 2a/7

yu -: Yıkamak

y.- yasin 7a/3

y.- yup 3a/10, 7a/8

yumurta: Yumurta

y. 7a/15

elli y.+ yı 7b/1

y. beyâziyla 7b/3

y. şarusıyla 5b/6

Yūnānī: Yunanlı

Hermes-i Y. 4a/6

yutdır -: Yutturmak, yutmasını sağlamak

y.- asın 6a/2, 7a/4

yüzük: Yüzük

y. taş 2a/5, 2a/10, 2b/10, 3b/3, 3b/7, 4a/2, 5a/7, 5b/12, 6b/5

bir yapılmış y. taş 4a/8

bir billür y. taşını 2b/11

mezkûr kızgın y. taşını 3a/5

mezkûr y. taşını 2b/13

y. taşları 4b/10

y. ve küpe taşları 5b/8

Z

zâlik: < Ar. Bu, şu

bi- z. 6a/14

zamān: < Ar. Zaman, vakit

ol z. 3b/7

zeberced: < Ar. Zümrütten daha açık yeşil olan, zümrüt kadar değerli olmayan bir süs taşı.

z. 2a/5

zekāt: < Ar. Zekat

z.+ ını 3b/9, 6a/4

zencār: < Ar. Pas, bakır pası çeşidinden göz taşı

z. 1b/9, 2a/2, 2a/8, 5b/15

bir çekirdek z. 3b/4, 3b/13

biraz z. 1b/6

buçuk çekirdek z. 6b/3

taş-ı z. 6a/7

üç dirhem z. 5a/2

zernîḡ: < Far. Arsenik, zırnık

z. 2a/14, 2a/8

kırmızı z.+ i 5a/14

biraz z. 2a/2

bir çekirdek kırmızı z. 6b/3

zincefr: < Ar. Kırmızı renkli doğal cıva sülfür, sülüğen; krş. zincifre

z. 4b/6

zincifre: < Ar. < Ar. Kırmızı renkli doğal cıva sülfür, sülüğen; krş. zincefr

z. 2b/5

z. şuyı 2a/14

ziyāde: < Ar. Fazla, daha fazla

z. ol- 4a/3

zümrüd: < Ar. Zümrüt

KAYNAKÇA

- Ahterî Mustafa Muslihuddin el-Karahisarî, *Ahterî-i Kebir* (Haz.: Ahmet Kırkkılıç, Yusuf Sancak), TDK Yayınları, Ankara, 2009
- BAYTOP, Turhan, *Türkçe Bitki Adları Sözlüğü*, 3. Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2007
- DEVELİ, Hayati, *Evlîya Çelebi Seyahatnamesine Göre 17. Yüzyıl Osmanlı Türkçesinde Ses Benzeşmeleri ve Uyumları*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1995
- DEVELLİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, 13. Baskı, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara, 1996
- DUMAN, Musa, *Vasiyet-name*, R Yayınları, İstanbul, 2000
- Hazâ Kitâb-ı Şanâyi' -i Hâfiyye*, İstanbul Millet Kütüphanesi Ali Emiri Koleksiyonu, (34 Ae Müteferrik 100/1)
- İŞLER, Emrullah- ÖZAY İbrahim, *Türkçe Arapça Kapsamlı Sözlük*, 4. Baskı, FECR Yayınları, Ankara, 2012
- JOHNSON, Francis, *A Dictionary, Persian, Arabic and English*, London, 1852
- KANAR, Mehmet, *Arapça Türkçe Sözlük*, 1. Baskı, Say Yayınları, İstanbul, 2009
- KANAR, Mehmet, *Farsça Türkçe Sözlük*, 2. Baskı, Say Yayınları, İstanbul, 2010
- KESTELLİ, Raif Necdet, *Resimli Türkçe Kamus* (Haz.: Recep Toparlı, Belgin Tezcan Aksu, Canan Selvi Kanoğlu, Seyfullah Türkmen), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2011.
- MUTÇALI, Serdar, *Arapça Türkçe Sözlük*, Dağarcık Yayınları, İstanbul, 1995
- Mütercim Âsım Efendi, *Burhân-ı Katı* (Haz.: Mürsel Öztürk, Derya Örs), Türk Dil Kurumu Yayınları, İstanbul, 2009.
- Muallim Nâcî, *Lûgat-i Nâcî* (Haz.: Ahmet Kartal), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2009
- ÖNLER, Zafer, *Müntahab-ı Şifâ II Sözlük*, Simurg Yayınları, İstanbul, 1999
- ÖNLER, Zafer, *Müntahab-ı Şifâ I*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1990
- PAMUK, Şevket, “Kuruş”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt. 26, İslâm Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 2002, s. 458
- REDHOUSE, James W., *A Turkish And English Lexicon*, Beyrut, 1987

REDHOUSE, James W., *Müntahabât-ı Lügât-ı Osmâniyye* (Haz., Recep Toparlı, Betül Eyövge Yılmaz, Yaşar Yılmaz), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2009.

STENGASS, F., *A Comprehensive Persian – English Dictionary*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2005

Şemseddin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, 5. Baskı, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1995

Tarama Sözlüğü, I-VIII, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2009

TEZ, Zeki, *Kimyanın Gizemli Arka Bahçesi: Simya*, Hayykitap, İstanbul, 2017

TULUM, Mertol, *17. Yüzyıl Türkçesi ve Söz Varlığı*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2011

Türkçe Sözlük, 11. Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2011

Yazım Kılavuzu, 27. Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2012

<http://www.lexiqamus.com/> (ET: 24.04.2017)

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts (ET: 20.04.2017)

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_yazimkilavuzu&view=yazimkilavuzu (ET: 23.04.2017)